

Türkiye’de Edebi Gazetecilik: Emin Çölaşan’ın *Turgut Nereden Koşuyor*’unun İncelenmesi

Ömer ÖZER

Anadolu Üniversitesi
İletişim Bilimleri Fakültesi
Basın ve Yayın Bölümü
Eskişehir

Özet

Makalede, Gazeteci Emin Çölaşan’ın *Turgut Nereden Koşuyor* başlıklı kitabı, edebi gazeteciliğin özellikleri bağlamında incelenmiştir. Türkiye’de daha önce gazetecilik türü olarak röportajın edebi gazetecilikle bağını kuran çalışmalar yapılmıştır (Özer, 2011; 2012; 2013). Bu inceleme ise, doğrudan edebi gazetecilik bağlamında gerçekleştirilmiştir. Bu nedenle, Türkiye’deki edebi gazetecilik çalışmaları bağlamında son derece önem taşımaktadır. Nitekim, röportaj temelinde yapılan çalışmalar dışında Türkiye’de ilk kez Türkçe yazılmış bir kitap edebi gazetecilik açısından çözümlenmiştir. Çalışmada temel amaç, *Turgut Nereden Koşuyor*’un edebi gazeteciliğin özelliklerini taşıyıp taşımadığını ortaya koymak olarak belirlenmiştir. Söz konusu özellikler çözümlene sırasında sunulmuştur. Çözümlene sonrasında, *Turgut Nereden Koşuyor*’un edebi gazeteciliğin bütün özelliklerini taşıdığı anlaşılmıştır. Çölaşan araştırmış; araştırırken görüşmeler yapmış, belgelere ulaşmış, ilgili gazete haberlerinden yararlanmıştır. Emin Çölaşan, kitapta sürekli anlatmaktadır. Yorum da yapmaktadır. O, anlatıp yorum yaparken de, başta Turgut ve Semra Özal olmak üzere tüm Özal ailesini eleştirmiştir.

Anahtar Sözcükler: Edebi Gazetecilik, Emin Çölaşan, Turgut Özal, *Turgut Nereden Koşuyor*.

Literary Journalism in Turkey: An Analysis of Emin Çölaşan’s *Turgut Nereden Koşuyor*?

Abstract

This study examines the book titled *Turgut Nereden Koşuyor* written by journalist Emin Çölaşan in the context of literary journalism features. Although attempts have been made to connect the reportage with literary journalism in Turkey, this study is the first to attempt to analyze a Turkish book using literary journalism directly. It mainly aims to determine whether *Turgut Nereden Koşuyor* carries literary journalism features, which are presented during the analysis. The analysis leads to a fair conclusion that the book reflects all the features of literary journalism. To write the book, Çölaşan conducted a careful investigation, carried out interviews, researched documents, and used relevant news from newspapers. Emin Çölaşan also

criticized the entire Özal family, especially Turgut Özal and his wife Semra Özal, by constantly explaining and making comments.

Keywords: literary journalism, Emin Çölaşan, Turgut Özal, *Turgut Nereden Koşuyor*

Giriş

Bu çalışmanın konusunu, Gazeteci Yazar Emin Çölaşan'ın yazdığı *Turgut Nereden Koşuyor* başlıklı kitabın, edebi gazetecilik (literary journalism) bağlamında incelenmesi oluşturmaktadır. İncelemede, söz konusu kitabın edebi gazeteciliğin özelliklerini taşıyıp taşımadığı ortaya konmuştur. Çölaşan, aslında iki kitabı bir arada yayımlatmıştır. Bunlar, *Turgut Nereden Koşuyor* ve *Turgut'un Serüveni*'dir. Makalenin boyutunun büyüyeceği hesaplanarak sadece *Turgut Nereden Koşuyor* incelemeye alınmıştır. İncelenen yapıt, 'Önsöz'le birlikte 261 sayfadır. Yapıtta, Emin Çölaşan, Turgut Özal'la ilgili yaptığı araştırmanın bulgularını sunmaktadır. Araştırma için görüşmeler yapmış, belgeler kullanmış, gazete ve televizyon haberlerine başvurmuştur. Çölaşan, kitapta Özal ailesini daha baştan onların doğumlarından alarak eğitim, özel yaşam, iş yaşamı, devlet yaşamı, özel ve resmi ilişkiler, karakter özellikleri vs. ve bunların kesişimleri açısından incelemiş ve sunmuştur.

Edebi gazetecilik çalışmaları, Kuzey Amerika'da oldukça popülerdir. Son 15 yıldır dünyada da tanınmaya başlamıştır. Ancak, Türkiye'de özellikle gazetecilik alanında yeterince ilgi görmemiştir. İlğiden öte tanındığını söylemek bile mümkün görünmemektedir. Bu alanda sadece Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümü'nden Prof. Dr. Ömer Özer'in *Haber Roman* başlıklı bir çalışması yer almaktadır (Özer, 2013). Bunun yanında, Amerikan Kültürü ve Edebiyatı bölümlerinde yer alan akademisyenlerin çalışmaları sürmektedir (Erdem, 2016; Kaplan, 2011; Tanrısal, 1988; 1990). Çalışma, Türkiye'deki edebi gazetecilik çalışmaları bağlamında son derece önem taşımaktadır. Röportaj temelinde yapılan çalışmalar (Özer, 2011; 2012; 2013) dışında Türkiye'de ilk kez Türkçe yazılmış bir kitap edebi gazetecilik açısından incelenmiştir. Çalışmada yöntem açıklanmış, edebi gazetecilik bakımından bilgiler aktarılmış, sonra Türkiye'de edebi gazeteciliğin ardalanı sunulmuş, daha sonra da çözümlenmeye geçilmiştir. Çalışma sonuç bölümüyle tamamlanmıştır.

Yöntem

Çözümlemede içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır. İçerik çözümlemesini Berelson şu şekilde tanımlamaktadır: "İçerik çözümlemesi, iletişimin açık/aşikâr (manifest)

içeriğinin nesnel, sistematik ve nicel olarak betimlenmesine yönelik bir araştırma tekniğidir.” (1952: 18’den aktaran Atabek, 2007: 4). Nicel içerik çözümlemesini belirten bu tanımın yanı sıra, çözümlemede nicel ve nitel birlikteliği sağlanmıştır. Çözümlemenin evren, örneklem ve çözümleme birimini, *Turgut Nereden Koşuyor* kitabı oluşturmaktadır. Bu, bir zorunluluktur çünkü amaca ve araştırma sorularına bağlı olarak tüm kitap incelenmektedir. Çözümleme, edebi gazeteciliğin özellikleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bir başka ifadeyle, içerik çözümlemesi, edebi gazeteciliğin özellikleri bağlamında uygulanmıştır. Çözümleme 7 kategoride gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birinci kategori, nicel ve nitel çözümleme birlikteliğinin sağlanmasına ilginç bir örnektir. Diğer kategoriler ise, nitel içerik çözümlemesi örnekleri olarak ele alınmıştır. Murat Erdem’in (2016) çalışmasında ortaya konulan edebi gazeteciliğin özellikleri aşağıdaki gibidir. Söz konusu özellikler, okuyucunun bu bölüme dönmemesi için çözümleme sırasında yeniden verilmiştir:

1. Sahne Sahne Tasarım/Oluşum: Bu yaklaşım, edebiyattaki gerçekçilik akımına benzer şekilde yazar tarafından tüm olayların öğrenilmesinin ardından ardıl bir anlatım ile yeniden oluşturulmasını açıklamaktadır. Bir anlamda film sahnelerine benzetebiliriz. Bu işlem sahnelerin farklı farklı çekildikten sonra tekrar düzene konularak sekans yaratılmasını ifade etmektedir. Yazar, bu şekilde okuyucunun kafasında olayların gelişimini bir olay örgüsü içinde sunarak ele aldığı konuyu düzgün bir biçimde çerçeveler. Elbette sahnelerin oluşturulması yapısal anlamda kurgusal veya yeniden üretilmiş gibi gözükse de olayların gerçekliğinden sapması ya da hakikat olanların göz ardı edilmesi söz konusu değildir (Erdem, 2016: 133-134). Bu kategorinin araştırma sorusu şu şekildedir: *Turgut Nereden Koşuyor* kitabı, edebi gazetecilik olma özelliklerinden sahne sahne tasarım/oluşum özelliğini taşımakta mıdır? Buna göre, *Turgut Nereden Koşuyor* 9 bölümde ele alınmıştır. Bu bölümlerin sahneleri bulunmaktadır. İlgili bölümleri oluşturan sahneleri temsilen örnekler seçilmiş ve kategoriye oluşturup oluşturmadığı ölçülmüştür.

2. Üçüncü Kişi Bakış Açısı Anlatımı: Olayların tamamını bilen bir kişinin objektif ve her şeyi gören bir konumda olayları sunmasıdır. Romanlarda kullanılan bu bakış açısı kullanımı okuyucunun kendisine tüm her şeyi bilen bir göz tarafından anlatılmasının rahatlığını ve güvenirliliğini sağlar. Hatıratlar ya da otobiyografik yapıtların, edebi gazetecilik ile bu noktada yani anlatı yapısıyla ayrıştığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte edebi gazetecilik bir anlatıcının, anlatı ya da olay içinde karakter olarak yer almasına engel değildir (Erdem, 2016). Bu kategorinin araştırma sorusu ise şu şekildedir: *Turgut Nereden Koşuyor* üçüncü kişi bakış açısıyla mı anlatılmıştır? Çözümlemede buna ilişkin en uygun alıntı yapılmıştır.

3. Tam Kayıt ya da Tam Diyalog: Tam kayıt ya da tam diyalog olarak geçen kavramda ise, klasik gazetecilikte kullanılan seçilmiş ya da başka nedenlerden dolayı diyalogların sadece bir bölümünün sunulması yerine, tümünün verilmesi ve “durum ayrıntılarının” zengin bir biçimde yansıtılması söz konusudur. Bunun en tipik örneği Truman Capote’un *Soğukkanlılıkla (In Cold Blood)* adlı yapıtında, cinayetten yargılanan kimseler ile hapisanede yapmış olduğu görüşmelerini tamamıyla sunmasıdır (Erdem, 2016). Bu kategorinin araştırma sorusu da şu şekildedir: *Turgut Nereden Koşuyor*’da tam kayıt ya da tam diyalog yapılmış mıdır? Buna ilişkin bir değerlendirme, kitaba dayandırılarak yapılmıştır.

4. Durum Ayrıntıları: Durum ayrıntıları tanımı, edebi gazeteciliğin en önemli unsurlarından bir tanesidir. Bu kavram olay/konu/haber içinde yer alan insanların ses tonunun, mimik-jest ve yüz ifadelerinin, duruşlarının, olayın geçtiği yerlerin tüm ayrıntılarının, eşyaların, giysilerin ayrıntılı olarak betimlenmesini kapsamaktadır. Bu kısım tamamen yazarın kendi dağarcığı, kültürü ve üslubunun zenginliğiyle ilintilidir. Basit bir odanın içinde yer alan eşyalardan tutun da büyük bir gösteride bulunan farklı sosyal kesimlere ait insanların yüz ifadelerine kadar ayrıntılı anlatımlar olabilmektedir. Elbette geleneksel gazetecilikte 5 N 1K yaklaşımıyla temel bilgiler sunulur, edebi gazetecilik anlatısında ise konuya ait tüm kişi/durum ve yerleri bütün ayrıntılarıyla sunarak okuyucunun kafasında zengin bir resim oluşturma kaygısı vardır (Erdem, 2016). Bu kategorinin araştırma sorusu şu şekildedir: *Turgut Nereden Koşuyor*’da durum ayrıntıları verilmiş midir? Bu soru açısından bir alıntı yapılmıştır.

5. Belgeye Dayalı Konular: Gazeteciliğin temel değerlerinden olan belgeye dayalı yani kanıtlanabilir gerçeklik edebi gazetecilik için de vazgeçilmez unsurlardandır. Klasik edebiyatın en önemli yapısı kurgusallığı, yani yaratılan olay örgüsünün güçlendirilip zenginleştirilmesi için kurguya dayalı bir anlatının olmasıdır. Ancak edebi gazeteciliğin olmazsa olmazlarından biri gerçekliğe dayalı olması ve ele alınan olay/konu/olgu ya da kişiyle ilgili her şeyin kanıtlanabilir belgelere sahip olmasının gerektiğidir (Erdem, 2016). Bu kategorinin araştırma sorusu şu şekildedir: *Turgut Nereden Koşuyor*’da konular belgeye dayandırılmış mıdır? Bu açıdan değerlendirme ve alıntı yapılmıştır.

6. Derin ve Ayrıntılı Araştırma Yapmak ve Olayların/Konunun Parçası/Öznesi Olmak: Derin ve ayrıntılı araştırma yapmak ve olayların/konunun parçası/öznesi olmak şeklinde tanımlayabileceğimiz bir başka özellik ise, belki de edebi gazetecilik kavramının temel yapıtaşını oluşturmaktadır. Aslında derin araştırma yapmak gazeteciliğin de vazgeçilmez bir ögesidir, ancak zaman sorunu ya da konunun kamuoyu gündeminde eriyip gitmesi tehlikesi karşısında gazeteciler bir an önce haberi oluşturma ve yayımlama kaygısı içindedirler. Edebi gazeteciler ise zaman kaygısı olmadığı için ele aldıkları konuyla ilgili çok uzun süre araştırma

ve çalışma yapabilmektedir. Bununla birlikte taraflı ve tarafsız olma tartışmasının en yoğun olduğu nokta edebi gazetecinin ele aldığı konunun içinde/parçası olması ve bizzat yaşayarak hem gözlemcisi hem de eylemcisi olması söz konusudur. Yazar, ele aldığı konuyla ilgili olarak bizzat olayın içinde yer alır ve uzun bir dönem bu konumda kalarak yaşadıklarını yazabilir (Erdem, 2016). Bu kategorinin araştırma sorusu da şu şekildedir: *Turgut Nereden koşuyor* kitabı, edebi gazeteciliğin “Derin ve Ayrıntılı Araştırma Yapmak ve Olayların/Konunun Parçası/Öznesi Olmak” özelliğini taşımakta mıdır? Bu açıdan kitap ele alınmış ve örnek verilmiştir.

7. Edebi Anlatım: Edebi anlatım ise, incelenen konunun ya da olayın edebi, samimi ve akıcı bir dille yazılarak okuyucuya sunulmasıdır. Bu daha çok edebi bir anlatı biçiminin kullanılarak aslında daha çok roman ya da kurgu anlatı tekniklerinden yararlanılması, dramatizasyon yapılarak olay örgüsünün oluşturulması ve diyaloglara yer verilmesidir. Gazeteciliğin düz yazı biçimi yerine, betimleme, alegori, metafor, metonim, ironi, imge, sembol kullanımı ve mizahi ve sarkastik ifadeler ile canlı betimlemeler edebi gazeteciliğin temelidir. Bu sayede okuyucuyu olabildiğince, konunun içine çekmek ve yapıtın daha fazla okunması amaçlanmaktadır. Zaten edebiyatın okuyucuyu cezbeden en güçlü yönü anlatısının son derece zengin ve akıcı olmasından kaynaklanmaktadır (Erdem, 2016). Bu kategorinin araştırma sorusu ise şu şekildedir: *Turgut Nereden koşuyor* kitabında konu, edebi bir dille mi anlatılmıştır? Bu açıdan da örnek verilmiş ve bir değerlendirme yapılmıştır.

Edebi Gazetecilik

Edebi gazetecilik kavramı, edebiyat ve gazetecilik kavramlarının bir arada kullanılmasından doğmuştur. Edebi gazetecilik, edebiyat hakkında gazetecilik yapmak değildir; edebi olarak gazetecilik yapmaktır. Edebi gazetecilik metinleri özünde roman gibi okunan metinlerdir. Kaldı ki, edebi gazeteciliğe “romansı gazetecilik” de (Barone, 1980: 37) denmektedir. Edebi gazeteciliği tanımlamak için romansı gazeteciliğin yanı sıra, çok sayıda kavram daha kullanılmaktadır. Bunlar arasında; “yaratıcı kurgu ötesi/olmayan roman, anlatı gazetecilik, yoğun gazetecilik, savunmacı gazetecilik, kişisel gazetecilik, gazetecilik ötesi, hakikatin edebiyatı, yeni kurgu dışı röportaj, edebi röportaj, gazetecilik romanı, betimlemeci anlatı gazeteciliği ve haber roman” bulunmaktadır. Bunlardan edebi röportaj ve edebi gazetecilik bir ve aynı türdür. Avrupa orijinli edebi röportaj, Amerikan edebi gazeteciliğinden daha esnektir (Hartsock ve Courtland, 2009: 113). Murat Erdem’e (2016: 132) göre, bu kadar farklı kavram ve başlığın olması bu alanın bir yandan zengin ve disiplinlerarası bir yapıya sahip olduğunu göstermekte, diğer yandan ise kuramsal bağlamda kendine özgü bir yönteminin henüz

tam olarak oluşmadığını ortaya koymaktadır. Belirtmek gerekir ki, edebi gazeteciliğin haritası tam olarak çıkartılamamıştır. Araştırma biçimi konusunda benzerlikler olsa bile, ele alınan konular ve yazım biçimiyle ilgili tam bir benzerliğin olmadığını ve kişiden kişiye değiştiğini belirtmek mümkündür.

Edebi gazeteciliğin *Silence Dogood* ile başladığı ileri sürülmektedir. 1722 yılında, New-England Courant adlı gazetede, *Silence Dogood* adlı orta yaşlı dul bir kadın tarafından yazılmış bir dizi mektup yayımlanmıştır. Mektuplar, Koloni Amerika'sındaki yaşamın farklı açılarıyla; yerlilerin sarhoşlukları, dini ikiyüzlülük ve kadınların idam edilmesi gibi konularla alay etmektedir. *Silence Dogood*, hoop petticoats gibi giysilerin modası konusunda bir fikir üretmiştir. Aslında, *Silence Dogood* hiç varolmamıştır. Boston'lı bir matbaacı olan abisi James'in yanında çırak olarak çalışan 16 yaşında Benjamin Franklin adında genç birinin yarattığı karakterdir. Franklin, Spectator'da yazan Joseph Addison ve Richard Steele'in tarzını model almıştır. Nisan ve Ekim 1722 arasında toplam 14 adet mektup yazmıştır (http://www.museumofhoaxes.com/hoax/Hoaxipedia/Silence_Dogood/; Özer, 2010). *Silence Dogood*, yayıncılık açısından da oldukça önemlidir ve “*Silence Dogood*”un Amerika'da basın özgürlüğü açısından kilometre taşlarından biri olduğu belirtilmektedir. 1722'de James Franklin, hükümete saldıran yayınlarından dolayı üç hafta hapis cezası almıştır. Hükümet ve kiliseye saldırıyı sürdüren *Courant*, 1723'de ön sansüre tabi tutulması için uyarı almıştır (Sandman vd., 1972: 25).

Edebi gazeteciliğin *Silence Dogood* ile başladığı ileri sürülmektedir ama edebi gazeteciliğin ne zaman nerede başladığına ilişkin bir saptama yapmak güç görünmektedir. Çünkü yukarıdaki bilgilere karşın, edebi gazeteciliğin literatürde ilk olarak yazar ve aynı zamanda gazeteci olan Daniel Defoe'nun 18. yüzyılda yazdığı *Veba Yılı Günlüğü* adlı yapıta referans yapılarak kullanıldığı belirtilmektedir. Edebiyatçı ve gazeteci kimliğinin yansıması olarak değerlendirilebilecek Defoe'nun bu çalışması aynı zamanda tarihsel bir olguyu ele alması bağlamında “tarihsel roman” olarak da tanımlanmıştır. Defoe, çalışmasında kurgusal bir anlatı içinde gerçek doküman ve belgelere dayanarak veba azabını yaşamış olan insanların yaşadıklarını tarafsız ve doğrudan aktarmayı başarmıştır (McKay, 2007: 17'den aktaran Erdem, 2016: 130-131). Öte yandan, edebi gazetecilik açısından *Silence Dogood*'un Amerikan türünü, *Veba Yıllığı Günlüğü*'nün de İngiliz örneğini temsil ettiğini belirtmek de mümkündür.

Öte yandan, belirtilen özel ve ilk örnekler dışında, Murat Erdem (2016), edebi gazetecilik örneklerinin 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak ortaya çıktığını, sarı basın döneminde yoğunlaştığını ve 20. yüzyılın ikinci yarısının başlarında gerçek kimliğini bulduğunu yazmaktadır. Sarı basın, New York şehrinde 19. yüzyılın sonlarında ortaya çıkmış

(Campbell, 2003) ve 1880-1910 arası döneme damgasını vurmuştur. Joseph Pulitzer, yeni gazeteciliğin önderliğini yapmış (Roggenkamp, 2005) ve William Randolph Hearst'le birlikte ülkenin ilk kitlesel tirajlı gazetelerini üretmişlerdir. Pulitzer'in *New York World*'ü ile Hearst'ün *New York Journal*'ı en popüler kitlesel tiraja sahip gazeteler olmuştur (Schudson, 2003). Bu gazeteler, daha önce hiç görülmediği ölçüde sansasyonelizi getirmiştir. Bu dönemlerde, skandallar, basında yer almaya başlamıştır (Sandman vd., 1972: 47). Sarı gazetecilik yapan gazetelerin diğer özelliklerinin yanında, önemli bir özelliği büyük puntolu siyah başlıklar kullanmasıdır (Campbell, 2003). Pulitzer ve Hearst gibi basın baronları, ucuz gazetenin insan ilgisine dayalı haberciliğiyle yandaş basının saldırı kampanyalarına dayalı haberciliğini bir araya getirmişlerdir. Böylece, yeni bir gazetecilik türü ortaya çıkmıştır. Bu, "sarı basındır" (yellowpress) (Sandman vd., 1972: 53).

Murat Erdem'in edebi gazeteciliğin başlangıç tarihine ilişkin yaptığı saptamaya saygı duymak gerekir. Ancak, edebi gazetecilik örneklerinin 19. yüzyılın ilk yarısında ucuz basın (penny press) döneminde başladığını kabul etmek de mümkündür. 3 Eylül 1833'de Benjamin Day, *New York Sun*'da ilk olarak yeni bir okuyucu kitlesi olmaya aday olanlara seslenmiştir. Day'in haber tanımlaması, o dönemin politik ve ticari gazetelerinin tanımlarından daha geniştir ve özellikle insanın ilgisini çekecek ve kitleleri eğlendirecek bir içeriği yansıtmaktadır. Bu dönemde, haberin kurumsallaştığı ve pazarda satılan bir meta olmaya başladığı da önerilmektedir (Schudson, 1978). *Sun*'ın tasarımı şehirde yaşayan insanlara yönelik olarak yapılmıştır. Gazetenin finansal başarısı da buna dayanmaktadır. Day, kitlelerin 6 cent vererek gazete almayacaklarını bilmektedir. Bu nedenle, gazetesini caddelerde 1 cente sattırmıştır. *Sun* gazetesinin başarısı doğuda düzinelerce taklitlerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak, bunlar arasında üç tanesi önemlidir: *The New York Herald* (1835), *The New York Tribune* (1841) ve *The New York Times*'tir (1851) (Sandman vd., 1972: 37-38). Bunlardan *The New York Tribune*, 19. Yüzyılın ortalarında en etkili gazete olmuştur (Schudson, 2003). Karen Roggenkamp'ın (2005) çalışmasında yer verilen Ay ve Balon Aldatması yazıları, bu dönemin edebi gazetecilik örnekleri olarak ele alınabilir.¹

19. yüzyılın ilk ve son dönemlerinde görülen örneklerden sonra, edebi gazeteciliğin 1960'larda şekillendiğini söylemek doğru olacaktır. Yeni gazetecilik açısından üçüncü dönem olan bu zamanlarda yaşanan olaylar dikkat çekicidir. Meldan Tanrısal da (1990) yazdığı makalede, edebi gazeteciliği anılan dönemde yaşanan gelişmelerin bağlamına oturarak açıklamıştır. 1960'larda, Birleşik Devletler'de kurmaca olmayan yazı türünün egemen edebi tür

¹ Sözü edilen örneklerin özeti için bkz. Özer, 2013.

olarak yükselişe geçmesi, onun pratisyenleri için sürpriz olmuş ve edebi alanı korkutmuştur. 1960'ların çalkantılı döneminde, Tom Wolfe ve diğerleri, okuyucuyu heyecanlandırmak ve tutmak için kurmaca olmayan yazı türünde sanal olarak edebi aygıtı kullanmanın mümkün olduğunu bulmuşlardır. Bu yeni edebi tarzın kullanımı dolayısıyla belki de, tür, yeni gazetecilik olarak adlandırılmıştır (Nicholson, 1976: 55). 1960'ların zengin ortamında, Tom Wolfe, *The Electric Kool-Aid Acid Test*'de hayal gördüren dünyayı tanımlamıştır. Hunter Thompson, *The Hell's Angel, a Strange and Terrible Saga*'yı yayımlamıştır. Terry Southern, Mississippi'deki baston döndürme kurumu hakkında yazmıştır. John Sack, Vietnam'la ilgili temel eğitimlerin verildiği Ordu Kampanyası'na katılmış ve onun acılarını tanımlamıştır. Gail Sheehy, Manhattan'daki orospuluğun derinlemesine bir değerlendirmesini sağlamıştır. Norman Mailer öznel olarak 1960'lardaki politik yaşamla ilgili yazarken, Truman Capote *In Cold Blood* isminde dikkate değer bir kurmaca olmayan roman üretmiştir (Nicholson, 1976: 55).

Edebi hayal ürünü olmayan türe/alana, Yeni Gazetecilik denmektedir (Barone, 1980: 29, 31). Yeni gazetecilik aslında bir eleştiri formudur. Gerçekten o, insani olayların ve deneyimlerin eleştirisidir (Barone, 1980: 32). Birinci karakteristiği, bazı edebi hayal ürünü olmayan formlarda kullanılan dil tarzlarıyla ilgidir. İkincisi, epistemolojik olarak ardında yatan anlamla ilgilidir. Bu, duyguların yoğunlaştırılması ve doğruluğun her ikisi için de eşzamanlı olarak amaçlanan yollarda kurgulanan araştırmalarda karşılaşılan olgular hakkındaki enformasyon örneklemesine ilişkindir (Barone, 1980: 32). Yeni Gazetecilikte düz gazetecilikte olduğu gibi, en tepede verilen alıntılarını not etmek doğru olacaktır (Barone, 1980). Bu arada, Çin çeşitlemesi üzerine çalışan Alman akademisyen Rudolph G. Wagner, edebi röportajın şimdi yeni gazetecilik olarak isimlendirildiğini gözlemlemiştir (Hartsock ve Courtland, 2009: 115). Çek gazeteci Egon Erwing Kisch edebi röportajı, "sosyal çevre çalışması" olarak karakterize etmiştir. Ancak, sosyal çevre çalışması hayalden uzaklaşır. Bir edebi gazetecilik olabilir ya da açıklayıcı sosyoloji ya da antropoloji çalışması (Hartsock ve Courtland, 2009).

Tom Wolf'a göre edebi gazetecilik, roman gibi okunur, kısa hikâyedir (Hartsock ve Courtland, 2009: 114). Edebi gazetecilikte metne çarpıcı bir giriş yapılmalıdır. Giriş, ele alınan konunun bir parçası da olabilir. Edebi gazeteci, öznelliğe önem vermeli, yorum yapabilmeli, en önemlisi anlatmalıdır. Edebi gazetecinin, masa başında metin üretemeyeceği gibi, bunu yapabilmesi için sözgelimi sokakta olması, dağa çıkması, maden ocağına inmesi gerekmektedir (Özer, 2013). Bunlara edebi gazeteciliğin sınıfsal bir bakış açısıyla aşağıdan yukarıya doğru bakmasının anlamlı olacağını da eklemek doğru olacaktır. Mark Kramer'a (Aktaran Erdem, 2016: 132) göre, edebi gazetecilik keskin olmayan bir kavramdır. Erdemi ise olasıdır ki zararsız olmasıdır. Kramer, kendisini edebi gazeteci olarak tanımlamaktadır. O, kavramın edebi

kısımının kendini fazla yüceltici ve gazetecilik kısmının ise biçimin yaratıcılığını maskeleydiğini belirtmektedir. Ancak edebi gazetecilik doğru bir tanımdır. Bu iki sözcük birbirinin kusurlarını ortadan kaldırmaktadır. İçinde sanatsal üslubu ve kurgu ile ilişkili anlatı yapılarını barındıran kurgu dışı bir türü tanımlayarak yaşanan bir olayın derinine nüfuz edebilmektedir. Bu da, gazeteciliğin özüdür.

Edebi gazetecilik alanında öne çıkan isimler ve çalışmalarına bakıldığında, nonfiction novel'ı ortaya çıkardığını öne süren Truman Capote'un (2009) yukarıda da anılan *Soğukkanlılıkla* (In Cold Blood) ile yine yukarıda anılan Tom Wolfe'un *The Electric Kool-Aid Acid Test* ve Norman Mailer'in *The Armies of the Night* (Gecenin Orduları) yapıtlarının bulunduğunu belirtmek mümkündür.² Bunlar arasına Gaye Talese'yi de eklemek gerekir. 1960'ların en heyecan verici ve muhteşem yazılmış kitaplarından biri olan Capote'un *Soğukkanlılıkla*'sıdır (In Cold Blood). Capote, Kansas'taki bir cinayeti muhteşem değerlemiş ve onun sonuçları kitabı favori yapmıştır. Yazar, bu kitapla yeni bir edebi tür geliştirdiğini belirtmiştir. Bunun adı, "hayal ürünü olmayan romandır" (Non-fiction novel) (Nicholson, 1976: 56). *Armies of the Night*'de, Norman Mailer, Ekim 1967'de Pentagon'a yapılan Vietnam karşıtı toplu yürüyüşün kişisel bir değerlemesini yapmıştır. Pulitzer Ödülü de aldığı çalışmasının altbaşlığı, "Roman olarak Tarih. Tarih olarak Roman'dır (Nicholson, 1976: 56).

Ayrıca, Upton Sinclair'in *Chicago Mezbahaları* adlı yapıtı, kapağında roman sözcüğü eşliğinde Türkçe basılsa da bir edebi gazetecilik örneğidir. İşlediği konu gazetede seri olarak yayımlanmış daha sonra 1906 yılında kitap olarak basılmıştır. Tipik bir muckrakers (pislik çomaklayan: Kamuda yaşanan yolsuzlukları ortaya çıkaran gazeteci) örneğidir de (Erdem, 2016: 138). Çalışmada, Sinclair, kendisinin de çalıştığı et üretim ve mezbaha alanlarında insanlarla söyleşiler yapar, bilgi toplar. Daha sonra, kurgusal ama gerçeklerden esinlenerek yapıtını oluşturmuştur. Ve Sinclair, edebi gazeteciliğin doğasına uygun olarak çalışmada sürekli anlatmaktadır (Sinclair, 1975). Hitchcock, Upton Sinclair üzerinden önyargı açıklamasında, "neden basın önyargılıdır? diye sorulacaksa, bunun ancak, neden insanlar önyargılıdır? formu içerisinde sorulabileceğini belirtmektedir. Hitchcock, Sinclair'in önyargılı gazeteciliğin nedenini, kirlenmeye, kapitalist kirlenmeye bağladığını ifade etmektedir (Hitchcock, 1921: 336). Hitchcock, Upton Sinclair'in bir çalışmasından alıntılar yaparak değerlendirme yapmaktadır. Söz konusu alıntılardan bir tanesi şu şekildedir: "Aynı zamanda kuşku yok ki, onlar, gazete dayanışması tarafından etkide bulunmaktadır –hırsızlıklar arasında yeni bir namus türü." Hitchcock, rastlantısal olarak seçtiği örnekteki gibi cümlelerin,

² Türkiye'de edebi gazetecilik alanında yapılan ilk doktora tezi olan çalışmasında Meldan Tanrısal bunları incelemiştir. Bkz. Tanrısal, 1988.

tartışmalı yazılar içerisinde oldukça haklılaştırmalar yapabileceğini ama onların iyi gazeteciliğin her kanununu bozduğunu anlatmaktadır. Bunun nedeni olarak da, okuyucuyu yazarın düşünceleriyle önyargılı halde bırakmasını göstermektedir (Hitchcock, 1921: 337). Kirlenme, kirlenmiş haber içerisinde de görülmektedir (Hitchcock, 1921: 338).³

Ünlü edebî gazeteci Tom Wolf'a göre, edebî gazetecilik, bu işi yapan birinin konuyu gazete muhabiri, dergi muhabiri, hatta araştırmacı gazetecinin yaptığından daha yoğun, daha ayrıntılı ve zamanı daha fazla tüketerek gerçekleştirdiği bir gazeteciliktir (Applegate, 2011). Edebî gazetecilikte derin incelemeler yapmak ve bunu okuyucuya edebî bir dille aktarmak zorunludur. İngiliz örneğinde Yazar George Orwell (2016a; 2016b) araştırdığı konuyu kendisi yaşamış, olaylara kendisi şahit olmuştur. Fransa'da ve İngiltere'de sırasıyla garsonların ve dilencilerin yaşamlarını bire bir deneyimleyerek aktarmıştır. Chris Atton, George Orwell'in edebî gazetecilik çalışmalarını doğal habercilik (native reporting) kavramıyla açıklamaktadır. Doğal habercilik, anaakım medyanın sadece tanık olduğu haberleri vermesinden daha geniş kapsamlıdır. Bu habercilikte, olaylar ve gelişmeler aktarılırken, toplumla olan bağlantısı kurulmaya çalışılır. George Orwell'in gazeteciliğinin büyük bir kısmı, doğal habercilik kapsamında değerlendirilebilir. Söz konusu çalışmalar incelendiğinde Orwell'in popülist edebî yaklaşımının, onun yaptığı sosyal araştırma faaliyetleriyle bağdaştığı söylenebilir (Atton, 2002: 495-496). John Hersey (1965) Japonya'da atom bombasının izlerini araştırırken, görüşmeler yoluyla metnini oluşturmuştur. Upton Sinclair (1975) hem yaşamış hem de görüşmeler yapmıştır. 1960'larda yazan Wolfe, Breslin, Thompson ve Herr gibi gazeteciler, kendi konularıyla yeterince ilgilenmelerini olanaksız kılan kural ve formüllerin yükünü duyumsamışlardır. Onlar, gazetecilik yaklaşımını kişiliksiz ve makineleşmiş bulmuşlardır. Aynı zamanda, geleneksel gazeteciliğin benimsediği objektif görüşü ve resmi, çoğu zaman da gizli kaynaklara dayanan anlayışı reddetmişlerdir (Tanrısal, 1990: 181).

Yeni Gazeteciliğe eleştiriler de yapılmıştır. Dwight Macdonald, "olumsuz anlamda kullandığı gazetecilik ötesi (parajournalism) kavramıyla yeni edebî tarzı dışlamıştır. Bunun, hayal ürününün atmosferik lisansını ve gazeteciliğin gerçek otoritesini kötüye kullanarak piçleştirdiğini belirtmiştir. Diğerleri, hareketin yazarın merkezde bulunması şeklindeki temel varsayımını şiddetle kınamışlardır (Nicholson, 1976: 55).

Türkiye'de Edebî Gazeteciliğin Ardalanı

Türkiye'de edebî gazetecilik röportaj olarak gelişmiştir. Röportajın da iki kaynağı bulunmaktadır. Bunlar, Evliya Çelebi'nin 10 ciltlik *Seyahatnâme*'si ve Rüşen Eşref Ünaydın

³ Bu konularla ilgili olarak, yapılan bir doktora tezi incelenebilir. Bkz. Kaplan, 2011.

Diyorlar ki isimli yapıtlardır. Türkiye’de ilk röportaj yazarının Evliya Çelebi olduğu kabul edilmektedir (Çapın, 1975: 4). 17. yüzyılda yaşayan Evliya Çelebi, 10 ciltlik *Seyahatnâme*’yi yazmıştır. Seyahatname sözcüğü Arapça seyahat ve Farsça nâme sözcüklerinin birleşimiyle oluşmuştur. Bunlar gezi hatıraları kitabıdır. *Seyahatname*, yazarın yurt içinde ve dışında yaptığı gezilerde gördükleri yerlerin ilgi çeken, değişik olan taraflarını yalın ve samimi bir anlatımla yansıttığı yazılardır. Bilgi verici özellik taşırlar. Yazarın, gezdiği ve gördüğü yerlerin, tarihi, coğrafi ve sosyal değerlerinden etkilenip kendi halkına anlatma isteği bu metinleri kaleme almasını sağlamıştır (Maden, 2008: 148).

16. yüzyıldan günümüze kadar edebiyatımızda birçok yazar, gezip gördükleri yerler hakkında seyahatnâmeler kaleme almıştır. En tanınmış seyahatnâme, Evliya Çelebi’nin *Tarih-i Seyyah* olarak da bilinen *Seyahatnâmesi*’dir. Çelebi, kırk yıllık bir zamanda gezdiği yerlerde coğrafi, kültürel ve sosyal özellikleri gözlemlemiş; ancak sadece gözlemleri aktarmakla kalmamıştır. Yapıt, insanla ilgili her türlü özelliği içermesiyle özgünlük kazanmıştır. Evliya Çelebi, gözlemlerine kendi yorumlarını da eklemiştir. O günkü divan edebiyatı geleneğinin dışına çıkmış ve günlük yaşamı anlatırken günlük yaşamın dilini kullanmıştır. Bu, önemli bir noktadır (Maden, 2008: 150).

Dikkat edilirse, *Seyahatnâme* bir gezi yazısıdır ve röportaja temel oluşturmuştur. Bir bakış açısına göre, Çapın’ın aksine *Seyahatnâme*’yi doğrudan röportaj olarak kabul etmek doğru olmayabilir. Gezi yazısı ile röportaj arasında ince bir çizgi bulunmaktadır. Bu çizgi, *Seyahatnâme* ile röportaj arasında da yer almaktadır. Nitekim, röportaj geziyi de içine alan daha geniş bir yazı türüdür. Başka bir bakış açısına göre, Çapın’a katılmak mümkündür. Buna göre, anlatılanlara karşın *Seyahatnâme* röportaj olarak da kabul edilebilir. Nitekim, Evliya Çelebi’de üstün bir görüş, anlayış ve gözlem yeteneği vardır. Bu röportajcının yetenekleri arasında olması gerekenlerdendir. Röportaj, bir çeşit haberdur. Ama, röportajda bilgiden başka, yazarın izlenimleri, düşünceleri, görüşleri de yer alır. Röportajı hazırlayan kişi, konuyu iyice öğrenmeli, yerinde ve gerekli incelemeleri yapmalı, gerekli belgeleri toplamalıdır. *Seyahatnâme*’de Evliya Çelebi’nin izlenimleri, düşünceleri, görüşleri de yer almıştır. Çelebi, konuyu iyice öğrenmiş, yerinde ve gerekli incelemeleri yapmıştır.

Evliya Çelebi, özellikle önem verdiği ve geleceğe kayıt düştüğü bölümleri nesnel bir anlatımla kaleme almış, sıkıcı olabileceği veya daha çok ilgi çekmek istediği bölümlerde ise öznel ifadelerden kaçınmamıştır. Güçlü bir gözlemcidir ama çoğu kez gözlemlerine kendi düşünce ve görüşlerini katarak vermiştir. *Seyahatnâme*, dönemin diğer edebi ürünlerine göre son derece sade bir üslupla yazılmıştır. Kolay anlaşılır ve konuşma diline yakın, sürükleyici bir

anlatımı bulunmaktadır. Yer yer mizah unsurları ile ifadeler renklendirilmiştir. Kendisi de dahil olmak üzere yer yer herkes ve her şeyi alaycı bir dille anlatmıştır (Çelik Şavk, 2011: 33-34).

Evliya çelebi bir halkbilimcidir. Gittiği ülkelerde yaşayan halkların gündelik yaşam bilgilerine, geleneklerine, özel gün ve bayramları ile ilgili ritüellere, kılık kıyafetlerine, kullandıkları alet ve eşyalara kadar birçok kültürel unsuru; atasözleri, deyimler, mani, efsane, fıkra vb. halk edebiyatı ürünlerini bir halkbilimci bakışı ve değerlendirmesi ile yapıtına almıştır (Çelik Şavk, 2011: 37).

Çelebi'nin yapıtından kendisinin de olayların bir kahramanı olduğu anlaşılmaktadır. Bundan anlaşıldığı kadarıyla da, uysal yaradılışı, zekâsı, gelişmiş mizah gücü ve kültürü sayesinde girdiği ortamların neşesi olmuş, aranan bir kişi durumunda kalmıştır. Buna karşın, gördüğü olumsuzlukları eleştirel bir dille aktarmıştır. Zengin bir hayal gücüne sahiptir. *Seyahatnâme*'nin üslubundan bu anlaşılmaktadır. Ayrıca, serüvenci bir yapısı vardır. Dar görüşlü biri değildir (Çelik Şavk, 2011).

Ruşen Eşref Ünaydın, bir edebiyatçıdır. Aynı zamanda, öğretmenlik ve gazetecilik yapmıştır. Türk edebiyatında isim yapmış bellibaşlı şair, edip ve mütefekkirleri birer birer ziyaret etmiş ve edebiyatımızın dünü, bugünü ve yarını hakkında onların duygu, düşünce ve görüşlerini kendi ağızlarından dinlemiş, sonra bunları derleyip toplayarak gazetede, “Edebi ziyaret ve mülakatlar” başlığıyla yayımlamıştır. Görüşmelerin birkaç tanesi, önce 1916’da Servetifünun ve Türk Yurdu mecmualarında yayımlanmıştır. Daha sonra tümü, 1917 ve 1918’de Vakıf gazetesinde yer almıştır. Çok büyük yankı uyandırmıştır söyleşiler. Bundan hemen sonra, Ruşen Eşref Ünaydın söyleşileri “*Diyorlar ki...*” adında bir kitapta toplamıştır (Ünaydın, 1972). Diyorlar ki, Türk edebiyatında kendi tarzının ilk örneği olmuştur. Bir bakıma son örneği de denilebilir. Kitaba kaynak olarak da başvurulmaktadır. İçeriğinde Türk edebiyat tarihi ve geleceğine ilişkin görüşler yer almaktadır (Kutlu, 1972: 1-1X).

Ünaydın, görüşmeleri yazarken, doğrudan soruları aktararak başlamamaktadır. Görüştüğü kişiye ilişkin bilgiler aktarabilmektedir. Ya da, görüştüğü kişinin bulunduğu yerin tanıtılmasıyla yazıya başlayabilmektedir. Görüşme yaptığı kişiye giderken yaptığı yolculuk anlatılarak da başlanabilmektedir. Bunlara ek olarak, görüştüğü kişinin ağzından anılar da girişe konu olabilmektedir. Kitapta ilk olarak yer verilen görüşme gibi, yazarın çalışmalarına ilişkin düşüncelerle de başlanabilmektedir.

Bu iki ismin çalışmaları, röportaja kaynak oluşturmuştur. Röportaj, hem gezi yazılarının hem makalenin özelliklerini taşır. Makale gibi dayandığı sağlam bir düşüncesi, bir tezi vardır. Röportajcı, sorunu yerinde inceleyerek, gezip görerek, halkla konuşarak; fotoğraf, belge, istatistik bilgiler gibi bilgilerle destekleyerek okuyucunun bilgisine sunar. Çok yönlü anlatım

olanakları vardır. Bu yönüyle diğer düşünce yazılarından daha zengindir. Bazen bir röportaj yazısı gazetenin iç sayfalarından birinde dizi halinde günlerce yayımlanır. Okuyucunun sıkılmadan, merakla okuduğu bir yazı bir türüdür. Röportajcının toplumsal sorumluluğu diğer yazarlardan daha çoktur. Röportajcılık ayrı bir ustalığı gerektirir. Röportaj da düşünsel plânla yazılır. İşlenen konu; toplumsal, sanatsal olay ya da olgu olmalıdır. Röportajcı, anlattıklarının doğruluğunu, konuşma, bilgi toplama ve fotoğraflarla desteklemeli, anlattıklarını bir mantık çerçevesine oturtabilmelidir. Her anlattığı, önceki anlattıklarıyla çelişmemelidir (Özer, 2013).

Cemal Refik (1943), *Mahkeme Röportajları* isimli çalışmasını yayımlamıştır. Bu kitapta, Refik'in, polis adliye haberleri çerçevesinde mahkemelerde yaşananları kaleme aldığı görülmektedir. Bu çalışmadan sonra Nadir Nadi'nin (1967) *İki Sovyet Rusya 1935-1965* röportajı gelmiştir. Nadi, Sovyetler izlenimlerini yansıtmıştır. Elbette sözü edilen iki çalışmanın arasında 1950'leri ve 1960'ları dolduran ve Türkiye'de edebi gazetecilik anlamında röportajı gerçek anlamda oluşturan Yaşar Kemal'i unutmamak gerekir (Kemal, 1955; 1975; 1997; 2002; 2007; 2009; 2011). Yaşar Kemal röportajları Ömer Özer tarafından bir çalışmada incelenmiştir (Özer, 2013). Yaşar Kemal'i, Fikret Otyam (1975; 1982) izlemiştir. Kemal ve Otyam'ın, röportajın araştırma aşamasından yazım biçimine kadar benzerlikleri olduğunu söylemek doğru olabilir. Türkiye'de çok sayıda röportaj yazarlarından bazıları şöyledir: "Kemal Tahir, Bekir Yıldız, Fakir Baykurt, Sait Faik, Hikmet Feridun Es, Nevzat Üstün, Mete Akyol, Nemci Onur, Halit Çapın, Ahmet Rasim, Uğur DüNDAR, Aziz Nesin, Dursun Akçam, Orhan Kemal, Bekir Yıldız, Şahap balcıoğlu, Orhan Veli, Nazım Hikmet, Orhan Kemal."

Edebi Gazeteciliğin Özelliklerine Göre Değerlendirme:

Edebi gazeteciliğin bazı özellikleri bulunmaktadır. Bunlar, yukarıda Yöntem başlığı altında verilmiştir. Burada, okuyucuya kolaylık ve anımsatıcı olması için yeniden yazılmıştır.

1. Sahne Sahne Tasarım/Oluşum: Bu yaklaşım, edebiyattaki gerçekçilik akımına benzer şekilde yazar tarafından tüm olayların öğrenilmesinin ardından ardıl bir anlatım ile yeniden oluşturmasıdır. Bir anlamda film sahnelerine benzetebiliriz, sahneler farklı farklı çekildikten sonra tekrar düzene konularak sekans yaratılmasıdır. Yazar, bu şekilde okuyucunun kafasında olayların gelişimini bir olay örgüsü içinde sunarak ele aldığı konuyu düzgün bir biçimde çerçeveler. Elbette sahnelerin oluşturulması yapısal anlamda kurgusal veya yeniden üretilmiş gibi gözükse de olayların gerçekliğinden sapması ya da hakikat olanların göz ardı edilmesi söz

konusu değildir (Erdem, 2016: 133-134). Turgut Nereden Koşuyor 9 bölümde ele alınmıştır. Bu bölümlerin sahneleri bulunmaktadır. Aşağıda bölümler ve sahneler yer almaktadır:

1.1. Birinci Bölüm: Birinci bölüm, Turgut Özal ve kardeşlerinin doğum sahneleriyle başlamakta ve Korkut Özal'a geçene kadar sürmektedir (Çölaşan, 2008: 19-32). Bu süreçte birden fazla sahne kullanılmıştır. Doğumların anlatılması birinci sahneyi aynı zamanda da edebi gazetecilik örneğinin başlangıcını oluşturmaktadır: “*Önce Turgut, sonra Korkut, sonra da Yusuf doğdular. Arada bir yerde Semra doğdu. Dünyamıza ve Türkiyemize hoş geldiler, şeref verdiler. Aile sonra çoluk çocuğa karıştı, büyüdü ve genişledi. Bunlar Türkiye’yi fakirlikten kurtaracak insanlardı. Fakir aile çocuklarıydı. Yokluk içinde büyümüşlerdi. Aradan yıllar geçecek ve önce kendilerini fakirlikten kurtarmayı başaracaklardı. Doğrusu hepsi de çok fedakâr insanlardı.*” (Çölaşan, 2008: 19).

Yukarıda yazılan üç kardeşin yanı sıra, Semra’ya da yer verilmesi, daha sonra yazılacaklarda Semra’nın önemli bir rol alacağına işaretidir. Bilindiği gibi ve yazılanlarda da anlaşılacağı gibi Semra, Turgut Özal’ın eşidir. Hikâyenin başrolünde Turgut ve Semra Özal bulunmaktadır. Bu durum daha başlangıcından bellidir. Ancak, Semra’nın devreye sokulmasından önce, başka sahneler de yer almaktadır. Bunların ilki, ikinci sahneyi oluşturmaktadır. Bu sahnede Çölaşan, Turgut Özal’ın anne ve babasını kısacası ailesini anlatmaktadır. Malatyalı olmalarından, anne ve babasının eğitim durumlarından, babasının banka memurluğundan ve içkiyi sevmesinden, annesinin öğretmenliğinden ve evde egemen ve otoriter biri olmasından söz etmektedir. Yoğun bir Atatürk sevgisi olan anne Özal eğitime düşkündür ve babalarının ölümünden sonra çocuklarını o okutmuştur (Çölaşan, 2008: 19-20). Bu sahnede aynı zamanda edebi gazetecilik açısından önemli olan kişi tanıtımı da yapılmaktadır: “*... En büyük Turgut, şişman ve kısa boylu. Kolları oldukça kısa. Boyunun kısalığı ve şişmanlığı nedeniyle o yaşlarda bir insan olarak kompleks duyuyor. Ortanca Korkut, içlerinde en uyanık olanı. O biraz daha uzun ve Turgut kadar şişman değil. Küçük Yusuf, daha çok Korkut’a benziyor. Üç kardeş de akıllı. İyi okuyorlar ve bu yönden analarına sorun çıkarmıyorlar. Aslında üçü de aynı tipte. Fizik olarak birbirlerine oldukça benziyorlar. Üçü de kalli, siyah ve gür saçlı. Üçü de güçlü kuvvetli. Ama özellikle Korkut, büyük adale gücüne sahip.*” (Çölaşan, 2008: 20).

Birinci bölümün üçüncü sahnesi, üniversite yıllarını içermektedir. Turgut, Korkut ve Yusuf, İstanbul Teknik Üniversitesi’nde (İTÜ) mühendislik okurlar. Yoksuldurlar ve burslu okurlar. Bu dönemde içki de içmektedirler. Kardeş Korkut eğlenceye de düşkündür. Onların dönemlerinde Süleyman Demirel, Necmettin Erbakan ve Mehmet Turgut gibi öğrenciler de yer

almaktadırlar. Özallar, “Milliyetçi genç” olarak bilinmektedir. Örneğin Turgut Özal, sol görüşlü Tan gazetesinin yakılması olayına karışmıştır. Mareşal Fevzi Çakmak’ın olaylı cenazesinde de ön sıralarda bulunmuştur. Turgut Özal, İTÜ’den elektrik yüksek mühendisi olarak mezun olur. İTÜ’de geçen günlere ilişkin olarak anlatılan bir konu, bu sahnede verilmiştir: *“İTÜ’de öğrenciler arasında bilek güreşi modası var. Turgut’la Korkut’u bilek güreşinde hiç kimse yenemiyor. Özellikle Korkut son derece kuvvetli. Turgut da öyle. Kollarının çok kısa olmasının avantajını kullanıyor ve rakiplerini yeniyor. Ancak bu konuda en büyük Korkut. Kendisinin okuldaki adı ‘Canavar.’ İki kardeşe aynı zamanda ‘Düb’ diyorlar. Düb, ‘ayı’ demek. Ama bildiğimiz ayı değil. Turgut’un adı ‘Düb-bü Ekber’, yani büyük ayı. Korkut ise ‘Düb-bü Asgar’, yani küçük ayı. Bu isimleri gökyüzündeki Büyük Ayı ve Küçük Ayı yıldızlar kümesinden geliyor. Küçük Korkut öylesine güçlü ki yaz tatilinde staj yaparken bir gün şantiye doktoru ile güreş tutuyor ve sonuçta doktorun bacağını çatır çutur kırıyor.”* (Çölaşan, 2008: 21-22).

Bu bölümün dördüncü sahnesini, Turgut Özal’ın evlilikleri oluşturmaktadır. Üniversiteden mezun olduktan sonra Turgut Özal, Elektrik İşleri Etüd İdaresi’nde (EİEİ), Korkut Özal ise, Devlet Su İşleri’nde (DSİ) işe başlarlar. Burslu okudukları için zorunlu hizmetleri vardır. Anne Hafize Hanım, Malatya’da belediye muhasebecisi Hacı Hasan Bey’in kızı Ayhan’la Turgut Özal’ı evlendirir. Özal, annesinin sözünden çıkmaz ve Ayhan’la evlenir. Kısa süre sonra Ayhan babasının evine döner. Israrlar sonrası geri barışırlar. Ankara Maltepe’de oturmaktadırlar ve Ayhan bu kez kesin olarak babasının evine döner. Turgut Özal’ın geri dön isteği başarılı olmaz. EİEİ Genel Müdürü İbrahim Deriner’in Özel Kalem Müdiresi Nermin Hanım EİEİ’deki genç kızları genç mühendislerle evlendirmekten çok hoşlanmaktadır. Semra da (Yeyinmen) daktilo olarak göreve başlamıştır. Nermin Hanım ikisinin arasını yapar. Semra önceleri Özal’dan hoşlanmaz ama daha sonra kabul eder. Evlenme teklifini Turgut Özal sarhoşken yapar. Semra kabul etmez. Sonraki günlerde sarhoş değilken yaptığında kabul eder. Çölaşan, bu aşamada Semra’nın ailesinden de söz eder. Özetle söylendiğinde altsınıf üyesidirler ve yoksuldurlar. Semra’nın gözü hep yukarılardadır. 1954 yılında evlenirler. Bu evliliklerinden Zeynep, Ahmet ve Efe isiminde çocukları olur. Bu arada Özal’ın annesi Hafize Hanım’la Semra birbirlerini hiç sevmezler. Ayrıca Semra Özal, Kokut Özal’ı da sevmemektedir. Yusuf Özal’a ise daha iyi davranmaktadır. Evlenince Semra Özal EİEİ’den ayrılır ve bundan sonra hiç çalışmaz (Çölaşan, 2008: 22-27). Evlilik sürecinde tatlı olayların yanı sıra tatsız olaylar da yaşanmıştır. Çölaşan şunları anlatmaktadır: *“... tatsız olaylar, o günlerin küçük Ankara’ında büyük dedikodular yaratıyordu. Örneğin EİEİ Genel Müdürü rahmetli İbrahim Deriner, bir akşam saat 20.00 dolaylarında daireden çıkmadan hemen önce bir odaya giriyordu. Ve orada*

ilginç bir sürprizle karşılaşılıyordu. EİEİ'de çalışan bir erkekle bir genç kız, içeride sarmaş dolaş durumdaydı. Deriner istemeden yarattığı bu suçüstü durumuna tanık olduktan sonra kapıyı kapatıp gidiyordu. Yakalanan mühendis, ertesi gün genel müdürden özür üzerine özür diliyor ve kırmızı bir suratla ortalıkta dolaşıyordu. Genç mühendis defalarca özür diledi ve böyle bir şeyin bir daha asla olmayacağı konusunda güvence verdi. Çok ezilip büzüldü. Sonraki yıllarda İbrahim Deriner, bu olayı yakın çevresine bütün ayrıntılarıyla anlattı.” (Çölaşan, 2008: 26).

Evlendikten bir süre sonra Turgut Özal, Amerika'ya meslek bilgisini arttırsın diye gönderilir. İlk kez yurtdışına çıkar ve Amerika'ya hayran kalır. Semra Hanım ondan, dönerken bazı naylon giysiler ister. Ancak giysilerin gümrüksüz Türkiye'ye sokulması yasaktır. O da para ödememek için Semra Özal için aldıklarını üzerine kat kat giyer. Giysiler naylon olduğu için çok bunalır. Ama, gümrükten öyle geçer. Bununla da gurur duyar (Çölaşan, 2008: 28). 1955 yılı olmuştur. Marshall yardımı dolayısıyla, Amerika'dan uzmanlar gelir. İki Amerikalı ve üç Türk İzmir'e görevli olarak geçerler. Burada Amerikalı uzmanlar geneleve giderler. Özal da yanlarındadır. O sırada, Amerikalının birinin cüzdanı çalınır. Özal, arkasından koşarak yankesiciyi yakalar. O da cüzdanı genelev duvarının dışına atar. Polis gelir, cüzdan bulunur. Ama içinde para yoktur. Şikâyet olur ve mahkemeye giderler. Bir gazeteci haberi yayımlar. Semra Özal da deyim yerindeyse kıyameti koparır. Zaten evde o egemendir. Turgut Özal, durumu anlatmaya çalışır ama Semra Özal'ı sakinleştiremez (Çölaşan, 2008: 28-31). Bu sahnede Çölaşan, Özal'ların evlerinin dağınıklığından, Semra Özal'ın egemen olmasından, yemeğe düşkün olmalarından ama Semra Özal'ın pek yemek yapmadığından, arada arkadaşlarıyla görüşmelerinden, giyimlerine dikkat etmediklerinden, başbakan eşi olduktan sonra geçmişten gelen özlemlerle gazetelere göre pahalı takılar aldığından da söz etmektedir (Çölaşan, 2008: 31-32). Özal'lar, Süleyman Demirel'in komşusu olmuş, ailecek görüşmeye başlamışlardır. Daha sonra, Çankaya'ya Mesnevi sokağa taşınmışlardır.

1.2. İkinci Bölüm: İkinci bölümün ilk sahnesinde, Korkut Özal anlatılmaktadır. Bölüm, Turgut Özal'ın askerlik görevini tamamlamasına kadar sürmektedir. Korkut Özal, Müjgân Hanım'la evlenmiştir. Müjgan Hanım sarı saçlı, mavi gözlü, son derece modern bir kadındır. Hafize Hanım da onu çok sevmektedir. Korkut Özal'ın bu dönemlerde dinle falan pek ilgisi yoktur. Hatta tam tersine uygar biridir. Elazığ'da DSİ'de çalışmaya başlar. Sık sık Malatya'ya gidip gelmektedir. İçki içmesini ve dans etmesini çok sevmektedirler ve bir yarışmada birinci seçilirler. 1957'de Korkut Özal Amerika'nın Utah eyaletinde, Salt Lake City'ye gönderilir. Dinci olması da bu dönemde başlar. Burada Mormonlar tarikatı bulunmaktadır. Mormonları

Çölaşan oldukça açık biçimde anlatmıştır. Onların bir ilkesi bulunmaktadır: “Bağlı olduğun dinsel hareketin güçlenmesi ve yayılması için mutlaka paraya ve siyasal güce sahip olacaksın. Aksi halde başarılı olmazsın.” Mormonlar, Korkut Özal’ı da kendi tarikatlarına almak isterler. O da, direnir ve Müslümanlığı onlara anlatmak ister. Ama bilgisi yoktur. Bu nedenle Türkiye’den kitaplar ister. Döndüğünde, Mormonların sözünü “*Turgut’a da aktarır. Turgut ona hak verir. Korkut Amerika’ya gidinceye kadar dincilikte Turgut daha ileridedir. Dönüşte Korkut, Turgut’u geçmiştir. Ve hidayete ermesinde, Mormonların çok büyük rolü olmuştur.*” Eşinin ve annesinin kapanmasını sağlar. Nakşibendi tarikatına girer. Turgut ve Yusuf Özal da bu tarikata girecektir. Semra Hanım girmez ve örtünmez (Çölaşan, 2008: 32-37). Korkut Özal, Türkiye’ye döndükten sonra yükselişe geçer. Tarikatçı olmaları o günkü Süleyman Demirel için hiç önemli değildir. TPAO Genel Müdürlüğü görevini bıraktıktan sonra, MSP’den milletvekili seçilir ve bakan olur. Çölaşan’a (2008: 46) göre abisi gibi işbitiricilik özelliği 1983 yılından sonra ortaya çıkacaktır. Çölaşan (2008: 47), Korkut Özal’la 1985 yılında yaptığı görüşmeyi anlatırken şunları yazmaktadır: “*Söylemesi ayıptır, bendeniz bir gün bu Korkut’u karşıma oturtmayı başarmıştım. Elimde teyp vardı. 1985 yılıydı. Kendisine kaç para kazandığını, devlete ne kadar vergi ödediğini, kısa sürede nasıl milyarder olduğunu sormaya başladım. Karşımda boncuk boncuk terliyordu. Bir insan olarak onu bu duruma düşürdüğüm için üzülmuştüm ama ne yapayım! Hesabını öbür dünyada vereceğini söylüyordu. Allah, öbür dünyada vereceği hesabı inşallah kabul eder.*”

Bu bölümün ikinci sahnesini, Yusuf Özal’ın devreye sokulması oluşturmaktadır. Çölaşan, 1967 yılında “Özal Biraderler” deyince, bunların sadece Turgut ve Korkut’tan oluşmadığını, ortaya bir de o güne kadar adı sanı duyulmamış üçüncü biraderin de çıktığını belirtmektedir. O da İTÜ mezunudur. Çölaşan (2008: 47), şunları anlatmaktadır: “*Turgut Planlama Müsteşarı olduktan hemen sonra küçük Yusuf’u yanına almış ve sağ kolu olarak çalıştırmaya başlamıştı. Yusufçuk, ayağının tozu ile Araştırma Şubesi Müdürü oldu. Bu görevi lütfen küçümsemeyin. Küçük Yusuf son derece büyük yetkilerle donatılmıştı. Bugünkü parayla devletin milyarlarca lirasını, en kısa zamanda eşe dosta, torpillilere ve şeriatçılara, araştırma yaptırmak bahanesiyle dağıtmaya ve birtakım adamları zengin etmeye başlayacaktı. Yusuf devlet hayatında ilk tecrübesini, abisinin yanında devlet parasını dağıtarak kazanacak ve bu üstün yetenekleri nedeniyle Turgut Başbakan olduktan sonra bu ülkeye Bakan bile olacaktı.*”

Üçüncü sahne, Turgut Özal’ın askerlik dönemini kapsamaktadır. 1959’da Turgut Özal yedek subay olmuştur. Çölaşan, bu dönemde yaşanan bir olayı şöyle açıklamaktadır: “*Yedek subay öğrencisi Turgut, Ordonat Okulunda genellikle mühendislerin ve torpillilerin yer aldığı özel sınıfa verilir. Diğer öğrencilerle birlikte sık sık okuldan kaçmakta ve eve gitmektedir. Bir*

gün yine tel örgülerden kaçarken Tabur Komutanı durumdan haberdar olur. Aksilik bu ya Turgut o sırada tellerin arasına sıkışmıştır. Tabur komutanı iyi adamdır. Kendisini kurtarır ve bir uyarıda bulunur: ‘Oğlum galiba yine günleri şaşırдын. Bugün Çarşamba. Öğleden sonra zaten izinlisin. Ne diye tel örgülerden kaçmaya kalkışsın?’ Tel örgülerden kurtulan Turgut, nizamiyeden çıkıp gider.” (Çölaşan, 2008: 38).

Askerlik sırasında Turgut Özal, ODTÜ’de bir dönem sonra asker olan Süleyman Demirel ve o dönemde öğrenci olan Emin Çölaşan’ın da aralarında bulunduğu gruba matematik dersleri verir. 27 Mayıs müdahalesini yaşamıştır. Ayrıca, Kenan Evren onun Ordonat Okulu’nda Kurmay Albay olarak komutanı olur. Ancak Özal, Evren’in sık sık uzun konuşmalar yapmasından hoşlanmaz. Özal, 1961’de askerlik görevini tamamlar (Çölaşan, 2008: 38-41).

1.3. Üçüncü Bölüm: Bu bölüm, Turgut Özal’ın askerlik sonrası Planlama Müsteşarı olması sürecini ve sonrasını içermektedir. Üçüncü bölümün ilk sahnesini, Süleyman Demirel’in yükselişe geçtiği yıllar oluşturmaktadır. Nitekim, Turgut Özal’ın yükselmesinde Demirel’in payı büyüktür. Çölaşan’a göre (2008: 79), *“Turgut’u yoktan var eden ve hayatta önemli bir fonksiyon sahibi olmasını sağlayan odur.”* Demirel, ODTÜ’de Özal’ın öğrencisi olmakla birlikte, ondan 6 ay sonra askerlik görevini tamamlar. Artık, devlette görev yapmayacak, serbest çalışacak ve yeni kurulan Adalet Partisi’nde siyaset yapacaktır. Siyasette kısa sürede yükselir ve 1965 seçimlerinin ardından başbakan olur. EİEİ Genel Müdürü İbrahim Deriner’i de dışarıdan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı yapar. Ondan boşalan koltuğu Turgut Özal istemektedir. İTÜ mescidinden tanıdığı Necmettin Erbakan’ı devreye sokar. Deriner, buna karşı çıkar. Onun hakkında Demirel’e olumsuz bilgi aktarır. Genel Müdürlük görevine Kutlu Büyükdoluca getirilir. Bunun üzerine Turgut Özal istifa eder. Demirel de onu Başbakanlık Müşaviri olarak yanına alır. Fazla görevi yoktur. Odasında namaz kılar, KİT’ler hakkında incelemeler yapar ve Demirel’e sunar. Planlama Müsteşarlığı boşalınca da Turgut Özal talip olur, bu defa atanır da. AP milletvekili Mehmet Turgut’un payı büyüktür bu atamada. Özal, Erbakan’ı da devreye sokmuştur. Demirel, bir gün Mehmet Turgut’u yanına çağırır ve şöyle der: *“Turgut’u planlamanın başına getirelim. Ama kendisine söyle de kılık kıyafetine biraz dikkat etsin. Öyle ortalıkta gezindikçe biraz ayıp oluyor.”* Özal haberi duyunca havalara zıplar sevinçten. Deriner ise hayret eder ama Demirel’e hiçbir şey söylemez. Bir gün İsmet Sezgin’e şunları söyler: *“Beyefendi Turgut’a çok güveniyor. Fakat göreceksiniz ki bu arkadaş bir gün beyefendinin başına büyük işler açacaktır. Turgut’u yıllardan beri tanırım. Kendi çıkarları söz konusu olduğu sürece yapmayacağı iş yoktur.”* Ve 1967’den başlayarak Özal ismi gazetelerde duyulmaya başlar (Çölaşan, 2008: 41-48).

İkinci sahne, kadrolaşmayı anlatmaktadır. Turgut Özal, Planlama Müsteşarı olduktan sonra ilk olarak kadrolaşmaya başlar. İyi yetişmiş, aydın ve solcuları atmaz ama yeni isimleri alır. Temel Karamollaoğlu, Yahya Oğuz gibi çember sakallılar artık ortalıkta açıkça gezinmektedir. Planlama okul gibidir ve okulun niteliği bir süre sonra bozulur ve bu seçkin kuruluş bir tarikat yuvasına, mollalar çiftliğine, şeriatçılarla ülkücülerin çatışma alanına dönüşecektir. Planlamada çalışan ve ülke yönetiminde daha sonra söz sahibi olan çok sayıda kişi vardır. Turgut Özal, 1967-1971 döneminde orada görev yapar ve göreve geldikten bir süre sonra, kadro harekâtını tamamlar. Kadroda sağ görüşlüler, dinciler ve yakın akrabaları bulunmaktadır. Örneğin, kardeşi Yusuf, akrabası olan yetim Hüsnü ve Semra Özal'ın kardeşi Mehmet Yeyinmen bunlar arasındadır (Çölaşan, 2008: 48-49).

Üçüncü sahnede, Turgut Özal'ın Planlama Müsteşarı olarak yaptığı icraatlardan bazıları, takunyalılar ve Amerikan hayranlığı işlenmektedir. Özal, devletin kurallarını tanımayan biridir. Amerikan hayranlığı da vardır. Ereğli Demir-Çelik Tesisleri için tevsî raporu hazırlayan ARMÇO adlı bir Amerikan firmasının uzmanlarını makamında kabul etmek yerine uyarıları dikkate almaz, onların ayağına kadar gider ve haberleri olmasına karşın karşılanmadan geri döner (Çölaşan, 2008: 50). Bundan 20 yıl sonra Malcolm Forbes adlı iş adamı, motorsikletlere binmiş tayfasıyla Ankara'da Başbakanlık konutunda, önünde ve arkasında "Capitalist Tools" yazan kırmızı ceketi Özal'a giydirmiştir.

Planlama'nın yedinci kuruluş yıldönümü kokteylinde Ankara Oteli'nde pasta kesecekken mırıldanan Özal'a eşi Semra, "*Turgut Bey, Turgut Bey. Okuyup üflemeyeceksin. Sadece üfleyeceksin!*" der. Bunun üzerine "*Kahkahalar patlıyor. Semra kocasına herkesin içinde hafiften bir bindiriş yapmış oluyor.*" (Çölaşan, 2008: 50-51). Turgut ve Korkut isimleri basında artık, "Takunyalı Biraderler" olarak anılmaktadır. Demirel ise onları korumaktadır. "*Planlama'da artık 'Takunyalılar' denilen bir ekip vardır. Kamuoyu onlara bu ismi takmıştır... Koridorlarda namaza duran 'uzmanlar' vardır. Bir iş için bir odaya girdiğiniz zaman kenarda namaz kılan birisini görmek artık olağan bir görüntü olmuştur.*" (Çölaşan, 2008: 51-52). Kalkınma planında yer alan açık seçik bir hükümde, "Özel okullara teşvik verilmeyecektir. Bütün özel okulların devlet çatısı altında toplanması sağlanacaktır" denilmektedir. Buna karşın, Başbakan Demirel'in kardeşi Hacı Ali Demirel'in Özel Yükseliş Koleji'ne devlet kesesinden teşvik verilir. Çölaşan, yapığı yorumda şöyle yazmaktadır: "*Hacı Ali, Turgut'un yakın dostudur. Başbakanın kardeşidir. Turgut, bu teşviği Hacı Ali yerine bana verecek değil ya!*" (2008: 52). Bu türden uygulamalara, Tuborg ve Efes Pilsen, İngiltere'de kurulacak Elvan gazozları fabrikası için verilen dolarlar, kalkınma fonu kurulması, Ole Helwog adında bir Danimarkalı mimara ödenen 300 bin dolara yakın döviz gibi olayları da eklemek gerekir.

Çölaşan, “*Özal biraderler, zengin ettikleri bu adamlardan bol hayırdua alırlar.*” diye yazmaktadır (2008: 52-55). Çölaşan, ayrıca, 1978 yılında Cumhuriyet gazetesinde tefrika edilen Planlama’da görevli Ali Nejat Ölçen’in yaşadığı ilginç olayları da aktarmaktadır. Ölçen usulsüzlüklerden de söz etmektedir (Çölaşan, 2008: 71-75). Yine AP milletvekili Aydın Yalçın da Turgut Özal’ın yaptıklarını araştırmıştır (2008: 75-77). Bunun yanında Planlama uzmanlarının imzaladığı bildiri gazetelerde yayımlanır (2008: 78).

Bu bölümün son sahnesinde, Özal’ın imam-hatip okullarından mezun olanların üniversiteye girmeleri için verdiği mücadelede hileli davranması ve bunun geri dönmesi, yetkisi olmadan Türkiye, İran ve Pakistan’ın kurduğu RCD açısından imzaladığı belgenin iptal edilmesi, IMF ve Dünya Bankası toplantılarına listede adı olmamasına karşın katılması ve özel sektöre özellikle de Koç ve Sabancılara düşkün olması konu edilmektedir (Çölaşan, 2008: 62-67).

1.4. Dördüncü Bölüm: Bu bölümde, Özal ailesinin özel yaşamından kesitler var. Özel yaşam, iş ve devlet yaşamının kesişmeleri konu edilmektedir. İlk sahnede, eve gelen ziyaretçilerden söz edilir. Turgut Özal’ın müsteşarlık döneminde Çankaya Mesnevi sokakta Semra Özal hanımlara çay vermeye başlar. O dönemde Semra Özal’ın davetlerinin parasını Planlama ödemektedir. “*Bütün faturaları Planlamaya ödettiriyorlar*” diye dedikodu çıkmıştır. Çölaşan, alay konusu yaparak şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “*Tamamen yalan. Semra böyle konularda devlet parasına tenezzül edecek insan değil.*” (2008: 67). Eve hacılar, hocalar da gelmektedir. Turgut Özal onlarla namaza durmaktadır. Semra Özal ise onlara pek ilgi göstermez. Ancak, gelen çok sayıda iş adamıyla sohbet eder. Çölaşan, daha sonra şunları yazmaktadır: “*Gelen bir şey getiriyor. Evde gümüşler, kristaller giderek birikmeye başlıyor. Semra mücevheri de çok seviyor. Özellikle yılbaşı gelince, eve çeşitli kişi ve kuruluşlardan hediyeler yağıyor. Eee, kolay değil bu, koskoca Planlama Müsteşarı. Paketleri birlikte açıyorlar. Çok değerli hediyeler ortaya çıkıyor. Aile, bu hediyelerden çok hoşlanıyor. Hediyeleri reddetmek mümkün değil. Çok ayıp olur!*” (2008: 67-68). Emin Çölaşan, eve giremeyen sadece Turgut Özal’ın annesi Hafize Hanım olduğunu, Semra Özal’ın annesi Azize Hanım’ın eve girdiğini belirtmektedir. Bu arada, Semra Özal evine gündelikçi de almaktadır ama evi düzensizdir. Süleyman Demirel’in eşi Nazmiye’nin de terzisi olan Müberra da eve gelip gitmeye başlıyor. Daha sonra Müberra, ünlü papatyalardan olacaktır (2008: 68). Bu arada, Zeynep ve Ahmet büyüyor, Zeynep kendi başına buyruk biri, evde de Semra Özal’ın sözü geçiyor (Çölaşan, 2008: 69).

Bölümün ikinci sahnesini evlilikler oluşturmaktadır. İlk evlilik Semra Özal'ın kardeşi Mehmet tarafından yapılır. Daha doğrusu o evlendirilir. Özal, onu da müsteşarlığa almıştır. Özal, Başbakan olunca Mehmet'in kayınpederi de büyüüp yükselir (Çölaşan, 2008: 68). İkinci evlilik, Terzi Lütfiye Anbal'ın yanında çalışan Semra Özal'ın kardeşi Selma'nın evliliğidir. Selma, Ali Tanrıyar isminde bir doktorla uzun süreli bir ilişki yaşar. Tanrıyar, eşi Güzide Tanrıyar'dan boşanamamaktadır. Bayan Tanrıyar, ayrı yaşadıkları sürede kocasından ayrılması için bazı başörtülü kadınlar ve kasketli adamların kapısına dayandıklarını ve bunların Semra ve Selma'nın yakınları olduğunu söyler. Sonuçta ayrılırlar ve Çölaşan, şöyle yazmaktadır: “*Ali Tanrıyar, Selma ile evleniyor. Ve böylece, Turgut'la bacanak oluyor. Turgut Başbakan olunca bacanağını da unutmuyor ve onu İçişleri Bakanı yapıyor. Ancak Selma Hanım, Semra'nın aksine ortalıkta hiç görünmüyor. Acaba Niçin?*” (2008: 68-69).

Bu bölümün son sahnesini, Amerikalı Rodney Wagner'le dostlukları oluşturmaktadır. Wagner, Özal için Amerika'da kulis yapar, oğlu Ahmet, Amerika'da okurken onlarda kalır. Çölaşan, şu değerlendirmeyi yapmaktadır: “*... Turgut'tan her yerde övgüyle söz etti. Turgut'u yeterince tanıyan IMF ve Dünya Bankası yetkililerine bile, 'Aman Turgut'u zor duruma düşürmeyin' diye bastırdı. Vallahi düşünüyorum da bizi bu kadar seven on tane Rodney Wagner'imiz olsa bu fani dünyada Türkiye'nin sırtı yere gelmez. Sağolasın Rodney. Hem Turgut hem de Türkiye için harcadığın çabaları helal et. Turgut'u, Semra'yı ve özellikle Ahmet'i ağırlarken harcadığın paraları da helal et. Biz de sana bu memleketten verdiklerimizi helal edelim ve ödeşmiş olalım. Tamam mı?*” (2008: 70).

1.5. Beşinci Bölüm: Beşinci bölüm, 12 Mart Darbesi sonrası Turgut Özal'ın görevden alınması ve Başbakanlık Müşaviri olarak görevlendirilmesiyle başlar. Özal, Amerika'ya gitmeye karar verir. Kırmızı pasaportu kullanma hakkı olmadan uçağa biner ama Başbakan Erim'in emriyle indirilir. Özal çok korkar, acaba benden hesap mı soracaklar diye. Başbakan Yardımcısı Sadi Koçaş'tan kırmızı pasaportu kullanması dolayısıyla deyim yerindeyse fırça yer. Hemen sonrasında görevinden istifa eder ve Dünya Bankası'na geçer. Veda mesajı yayımlar ve bu mesajda karma ekonomiden söz eder. Ama daha sonraları liberal ekonomi diye tutturmuştur. Böylece Planlama dönemi biter. Çölaşan'a göre “*yaptıkları geride kalmıştı.*” Örneğin kovduğu ve Danıştay kararlarına karşın geri alınmayan çalışanlar vardır. Emin Çölaşan da onlardan biridir (Çölaşan, 2008: 79-85). Özal, görevi sırasında yanında Semra Özal olduğu halde yurtiçi ve dışında çok gezmiştir.

İkinci sahne ise, Turgut Özal'ın Nisan 1971'de Semra, Zeynep, Ahmet ve küçük Efe'yi alıp Amerika'ya gitmesiyle başlar. Çölaşan şöyle anlatmaktadır: “*Turgut Washington'da ev*

tuttu. Yerleřtiler. Dünya Bankası, kendisine iyi para veriyordu. Ancak orada fazla bir çalışma yapamadı. Kendisine bağlı olarak çalışan birileri yoktu. Kime bağlı olduğu belli değildi. Ama rahattı. Her aybaşı maaşını yeşil Amerikan dolarları cinsinden tıkr tıkr veriyorlardı. Bol bol televizyon izledi. Amerikan futbolunu ve beyzbolu çok severdi. Amerika'nın her şeyine hayrandı. Pekos, Bill, Tommiks ve Zagor gibi yayınları okudu. Bazen Demirel'e mektuplar yazıp emirlerini beklediğini bildirdi” (2008: 86). Amerika’da evlerine Türkler de gelmektedir. Semra Özal, onlara o dönemde arabesk olmadığı için sanat müziği söyler. Onlar da Semra Özal’ı Hamiyet Yüceses’e benzetirler. Eve gelenler arasında Demirel’in yakın çalışma arkadaşı İsmet Sezgin ve arkadaşları da vardır. Semra Özal, Demirel’e kızgındır, görevi bıraktı gitti, askerleri başa o getirdi diye. Bu düşüncesini orada söyleyince Turgut Özal bozulur, endişe eder abisinin kulağına gider diye. Çölaşan da, onların 12 Eylül’ün ürünleri olduğunu not düşer. Ancak 1975’te yeniden başbakan olunca Semra Özal Demirel’i yeniden sevmeye başlar. Hele de 1979’da Başbakanlık Müsteşarı yapınca daha çok sever. Nazmiye Demirel’e yeniden gitmeye başlar (2008: 89-90).

Üçüncü sahne Sabancı Holding’teki günlerini oluşturmaktadır. 1973’te burada göreve başlar. Yetkilidir. Yurtdışı gezilerine çıkar. Daha başta Sakıp Sabancı’ya Semra Özal, gezilere birlikte çıkacaklarını bildirmiştir. Öyle de yaparlar. Ama Sabancı Holding’in bünyesi onu kabul etmez. Ayrılır (Çölaşan, 2008: 91-94).

Dördüncü sahne Özal-MHP flörtüdür. 1975 yılından başlayarak Özal, sol düşmanı olmaya başlar. Hatta bir ara MHP’den İstanbul senatörü olması söz konusu olur ama son anda aday yapılmaz. Özal, buna bozulur ama renk vermez. Ancak, bu partiye olan güven ve büyük sevgisi hiçbir zaman kaybolmaz (Çölaşan, 2008: 94-97).

1.6. Altıncı Bölüm: Turgut Özal’ın ticaret yaşamına başlaması 1975 yılına denk gelir, bu da altıncı bölümün ilk sahnesini oluşturmaktadır. Yıllar sonra ANAP Fatih ilçe başkanı yapacağı Zeki Aytaç’la çalışmaya başlar. Ancak Turgut Özal’ın yaşamında en az bilinen dönem 1975-1979 arasındır. Emin Çölaşan (2008: 97) şöyle yazmaktadır: “... Küçükken eşekten düştüğünü bile anlatan Turgut, sohbetlerinde bu ticaret yaşamına nedense hiç değinmemekte, kendisiyle görüşme olanağı olan gazeteci arkadaşlarımız da bu dönemle ilgili soruları kendisine sormaktan kaçınmışlardır. Bir gün elbet soran olacaktır.” Çölaşan böyle yazmaktadır ama kendisi Özal’ın şirketleriyle ilgili bilgilere ulaşmış ve açıklamıştır (2008: 110-117). Çölaşan’a göre, kurduğu şirketlerde Turgut’un şansı yaver gitmemiş ve bu durumu bilenler “İnşallah Türkiye’yi de kurduğu şirketlere benzetmez” diye dua etmekten kendilerini alamamışlardır (2008: 98).

Bu bölümde ikinci sahne olarak dikkati çeken nokta Zeynep'e yer verilmesidir. O, yavaş yavaş evlenme aşamasına gelmektedir. Dik başlı, özgürce yaşamayı seven biridir. Semra Özal ona çok kızar. Onu “Çok akıllı olmayan” biri olarak tanımlamaktadır. Çölaşan'a göre ise, cin gibi, paraya düşkün ve para kazanma yollarını bilen biridir. Bu özelliği sonraki yıllarda davulcuyla evlendikten sonra iyice ortaya çıkacaktır (2008: 99). Sonuçta Zeynep, Sait adlı bir mühendisle evlenmiştir. Evlendikten sonra da birkaç kez kocasından kaçacaktır. Bazen de baba evinden tekrar kocasına kaçacaktır. Her iki evde de bu yüzden epeyce olay olur. Zeynep, içinden geldiği ve bildiği gibi yaşamaya çok meraklıdır. Paraya düşkündür. Eğlenmeyi, gezmeyi çok sever. Bir süre kocasıyla yurtdışında yaşar. Libya gibi ülkelerde ömür tüketir. Ancak eğitimi eksik olduğu için babası Turgut ve küçük amcası Yusuf gibi Dünya Bankası'nda, abisi Ahmet gibi IMF'de görev alma durumu olmaz. Butik açar, yangın çıkar (Çölaşan, 2008: 129-130). Turgut Özal damadına tanınmış şirketlerde iş bulur.

Bu bölümde üçüncü sahne olarak dikkati çeken bir başka nokta ise, Demirel'in MC iktidarı döneminde Özal'ı Merkez Bankası Başkanı yapmak istemesi ve Erbakan'ın buna karşı çıkmasıdır. Daha sonra Demirel onu milletvekili yapmak ister ama o, çoktan Erbakan'ın partisi MSP adayı olmuştur. Özal için 16 Kasım 1988'de Erbakan'ın söyledikleri önemlidir: “*Özal yumuşak bir demirdir. Hangi mıknatısı görürse oraya yapışır. Bizim yanımızdayken faizlerin kaldırılması gerekir diyordu. 1977 seçimlerinde milletvekili adayımız olduğu için televizyonda (radyoda olacak) konuşturmuştuk! Ağır sanayi hamlesi, milli görüş deyip durdu. Sonra holdinglerin arasına düştü. Şimdi onların ağzından konuşuyor.*” (Çölaşan 2008: 101-109). Özal daha sonra MESS Genel Sekreterliği ve Başkanlığı'nı da yapmıştır (Çölaşan, 2008: 120-129).

1.7. Yedinci Bölüm: Turgut Özal, 3 Aralık 1979 günü Başbakanlık Müsteşarı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşar Vekili olarak Başbakan Demirel'in gölgesinde yeni görevine başlar. Ünlü 24 Ocak kararları alınır. Özal, ilk müjdeyi IMF'ye verir. Daha sonra askerlere brifing verir. Onlar da Özal'ı sevmişlerdir. Özal, Semra Özal'la birlikte dünyayı gezmeye yeniden başlar. Bu arada DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in öldürüldüğünü Amerika'dayken öğrenen Özal'ın “İyi olmuş pezevenge” dediği iddia edilir. Özal, Dünya Bankası'ndan 300 milyon dolar borç karşılığı ekonomik kapitülasyon ve teslim anlamına gelebilecek bir belgeyi imzalar. Çölaşan, bu imza ile ilgili şunları yazmaktadır: “... *Turgut, günümüz Türkiye'sinin temellerini böyle atmaya başlamış ve ülkemizi yabancı kuruluşların güdümüne bu gizli belgelerle sokmuştur.*” Ama işler Turgut Özal'ın istediği gibi gitmez ve IMF'ye verilen sözleri çiğneyecek kararları Özal'a karşın Hükümet alır. Ancak yine de bu dönem de Turgut Özal mutludur. Çölaşan, şunları yazmaktadır: “*Başbakanlık Müsteşarı*

Turgut, 1980 yılında hem Türkiye’de hem de yurtdışında son derece popüler bir insan olmuştu. Basında sık sık adı ‘ekonominin mimarı’ olarak geçiyordu. Son derece mutluydu. Herkese iyi davranıyordu. Henüz yorgun, sinirli ve başarısız değildi. Yıpranma sürecine girmemişti. Sinir sistemi bozulmamış, hoşgörüsünü yitirmemişti. Gazete ve dergilerde poz poz resimleri ve karikatürleri yayımlanıyordu. Kendi karikatürlerini çerçeveletip duvara asıyordu. Doğrusu son derece demokrat bir insandı! Daha fazla tanınmak ve meşhur olmak için o da elinden geleni yapıyordu. Gazetecilerin ‘değişik resim istekleri’ üzerine kimono, eşofman, pijama gibi giysilerle poz veriyordu. O günlerde tatlı ve sevecen bir insandı... Turgut, 1980 yılında gerçekten yorucu ama çok mutlu bir dönem yaşıyordu. Birçok Bakandan daha güçlü duruma gelmişti. Arkasında Demirel’in gücü ve kendisine verdiği destek vardı.” (2008: 139-157).

İkinci sahnede Erbakan devreye sokulmaktadır. Erbakan Hükümete destek vermiş, bu desteğini çekse Hükümet düşecek. AP azınlık hükümeti Meclis’te Erbakan Hoca’yı marke etme görevini bazen Özal’a vermiştir. Birtakım önemli kararlar alınacakken Erbakan’a mızıkçılık yapmasını diye önceden haber verilmektedir. 1977 yılında aday olduğu MSP Genel Başkanı Erbakan’a son derece saygılı davranmaktadır Özal. Erbakan, bazen Özal’a çok ters sözler söyler: *“Muhterem kardeşim, biz seni ‘inançlı’ bir insan olarak bildik yıllar boyunca. Ancak şimdi görmekteyiz ki inançlarını bir kenara bırakmışsın. Birtakım masonik ve siyonist çevrelerin telkinleriyle bazı işler yapmaktasınız. Türkiye’yi haçlı zihniyetinin boyunduruğu altına sokmak için gayret sarfetmektesiniz. Lütfen bu oyunlara gelmeyiniz ve bu söylediklerimi Süleyman Beyefendi’ye de aynen iletiniz.” (Çölaşan, 2008: 157).*

Üçüncü sahnede, Turgut Özal’ın bir çelişmesine yer verilmektedir. Bu çelişki, Özal’ın geçmişi yani kendisinin Başbakanlık döneminde Demirel dönemini kötülemesi ama Demirel dönemindeyken de ekonominin düzlüğe çıktığını söylemesinden kaynaklanmaktadır. Emin Çölaşan, bu duruma ilişkin olarak şunları yazmaktadır: *“Turgut böyle diyordu. Demek ki doğruydı ve durum Demirel döneminde düzelmmişti. Ama Turgut, hep geçmişi kötülüyor. Hep kendisinden önceki geçmişi kötüleyerek puan kazanmaya çalışıyor. Kendi yapamadıklarını geçmişe yüklüyor. Kendi başarısızlıklarının faturasını, nedense geçmişte arıyor. Oysa kötülediği geçmişte, durumun çok iyi olduğunu bizzat kendisi söylüyor. Bu Turgut’un ne zaman söylediklerine güvenelim?” (2008: 159).*

1.8. Sekizinci Bölüm: 12 Eylül Darbesi olmuştur. Askerlerin Başbakan adayı Turhan Feyzioğlu’dur. Ama o sonradan çekilir ve Başbakan, emekli Oramiral Bülend Ulusu olur. Onun ismini Orgeneral Haydar Saltuk’a ilk olarak anan kişi de Özal’dır. Çünkü Feyzioğlu’yla anlaşamamaktadırlar. Feyzioğlu, Atatürkçüdür. Bu arada IMF ve Dünya Bankası’yla yapılan

anlaşmalar sürecektir. Özal, yeni Hükümette Başbakan Yardımcısı olacaktır. Ekonomiden sorumludur. Demirel, geçmişte kalmıştır. Demirel'i arayıp geçmiş olsun da diledi ancak Ulusu, ona bir daha aramasının istenmediğini bildirdi. Demirel'le son görüşmesi oldu. Bir daha aramadı. İlişkiyi kopardı (Çölaşan, 2008: 162-175).

İkinci sahne, Semra Özal'ın o dönemdeki durumunu yansıtmaktadır. Çölaşan, şunları yazmaktadır: “*Artık Semra da son derece mutludur. Başbakan yardımcısı karısı olarak devlet protokolünde yer almaya başlamıştır. Altlarında kırmızı plakalı makam otosu vardır. Kapılarında polis beklemektedir. Çevresindeki yağcılar çoğalmaya başlar. Gelen hediyelerde somut bir artış ortaya çıkar. Eve girip çıkanlar artar. Turgut bu dönemde giyimine kuşamına daha bir özen göstermeye başlar. Semra da öyle.*” (2008: 175).

Üçüncü sahne oğul Ahmet açısından kurulmuştur. Turgut Özal, IMF yetkililerinden oğlu Ahmet için küçük bir ricada bulunur. Onlar da Özal'ı kırmazlar ve Ahmet, Amerika yolcusu olur. Böylece babası ve amcasından sonra Ahmet Özal da IMF ve Dünya Bankası eğitiminden geçer. Daha sonra Ahmet Özal, yakın arkadaşları, prensleri Türkiye'ye çeker ve onlar genellikle genel müdür olurlar. Onlardan biri de özelleştirme işinin başına getirilen Cengiz İsrail'dir (Çölaşan, 2008: 179-180).

Derken banker skandalı patlak verir. Kenan Evren'e bağlı Devlet Denetleme Kurulu, soruşturma açar. Soruşturma sonunda hazırlanan raporda sorumlu olarak Turgut Özal ve Maliye Bakanı Kaya Erdem gösterilir ve haklarında soruşturma açılması istenir. 6 Kasım 1983 seçimlerinin hemen öncesidir ve Evren de raporun altına “Gereği seçimlerden sonra yapılsın” diye not düşer. Seçimleri Turgut Özal kazanınca rapor, dosyasına girer. Çölaşan da, “*Acaba duyduklarım doğru mu? Belki birileri bir gün açıklar da öğreniriz*” diye yazar (2008: 181-182).

Yukarıdaki üçüncü sahneden sonra, dördüncü sahnede Özal'ın parti kurma çabaları yer almaktadır. Bu süreçle ilgili Demirel, “Özal'ın Konsey'e haber gönderdiğini ve eski siyasetçilerin hakkından ancak kendisinin geleceğini ve parti kurmasına engel olmamalarını istediğini” açıklamıştır. Başka bir partinin genel başkanı Turgut Sunalp da, “Özal'ın Evren'i ziyaret ederek icazet aldığını” bildirmiştir. Hüsamettin Cindoruk da Özal'ı kendi partilerine davet etmiş ama Özal ona, “Ben askerlerden izin aldım. Bana izin verecekler, sizin partiniz yürümeyecek. Siz bana gelin” demiştir (Çölaşan, 2008: 189). Seçimleri bilindiği gibi ANAP kazanır. Aralık 1983'te Özal yeni hükümeti kurar. Türkiye artık, ANAP dönemi yaşayacaktır. Gazeteci Melih Aşık bu dönemi “Turgutlu İmparatorluğu” olarak adlandırmaktadır (Çölaşan, 2008: 199-200).

1.9. Dokuzuncu Bölüm: Artık, Hükümet kurulmuş ve Turgut Özal Başbakandır. Bu bölümün ilk sahnesini basınla ilişkilere ayırmak doğru olacaktır. Bu konuda, burada sadece bir örnek verilmiştir. Diğer örnekler kitapta yer almaktadır. ANAP döneminde gazeteler ve gazeteciler üzerindeki baskılar giderek artar. Turgut ve Semra Özal, önce Tercüman'dan Nazlı Ilıcak'a takarlar. Nazlı Ilıcak'ın eşi Kemal Ilıcak hem gazete patronu hem de işadamıdır. Nazlı Ilıcak, Demirel'i över ve ANAP'ı eleştirir. Buna karşılık, önce gazeteye verilen kamu ilanları kesilir. Kemal Ilıcak üzerinde baskılar artınca, Nazlı Ilıcak gazeteden çekilmek zorunda kalır. Turgut Özal bazı gazetecileri “Sol Amigo” olarak tanımlamıştır (Çölaşan, 2008: 209).

İkinci sahne Semra Özal'ın Türk Kadını adlı gazete çıkarması ve bu gazetede başyazar olarak yazmaya başlamasına ayrılmıştır. Semra Özal, gazete tutsun diye Turgut Özal'la söyleşi bile yapar. Ama gazete tutmaz. Yine de kamu ilanları parsel parsel verilir gazeteye. Kısa sürede Semra Özal'ın vakfına paralar yağar. Paraları zengin papatyaların verdiği dedikodusu yayılır (Çölaşan, 2008: 224-225).

Üçüncü sahnede askerlerle ilişkileri anlatılmaktadır. Genelkurmay Başkanı Necdet Üruğ, bir gün görevle yurtdışına gidecektir. Başbakan Turgut Özal kendisine bir jest yapmak ister ve devletin en düzey memuru ile zarf içinde 3000 dolar örtülü ödenekten para gönderir. Aslında Üruğ'u Turgut ve Semra Özal hiç sevmemektedir. Üruğ da onları sevmemektedir. Üruğ, parayı, kibarca teşekkür ederek almaz. Öte yandan, Turgut ve Semra Özal o dönemde Orgeneral Recep Ergun'u da çok sevmektedirler. Hatta Zeynep Özal ona, “Recep Amca” diye seslenir. Ergun, 1987 seçimlerinde ANAP milletvekili olur (Çölaşan, 2008: 220).

10 Kasım 1988 günü yaşananlar da dördüncü sahneyi oluşturmaktadır. Özal, Atatürk'ten söz ederken Atatürk'ün getirdiği devletçi politikaları dolaylı biçimde eleştirmektedir. Kenan Evren ise Nakşibendilere yüklenmektedir. Aynı gün Özal, eşi Semra Özal ve bir grup kadını Başbakanlıkta kabul etmiştir. Burada yaşanan komik diyalog, kitapta verilmiştir ama boyut büyümesi dolayısıyla makalede verilmemiştir. Semra Özal ve papatyalar o gün Amıtkabir'i de ziyaret ederler. Papatyalar arasında artist Hülya da vardır. “Gece 24.00 dolaylarında Turgut, Semra, Güneş Taner ve karısı Karpiç Bar'a geldiler. Gazeteciler içeriye alınmadılar. Korumalar çevreyi sarmıştı. Ancak ne yazık ki, Cumhuriyet gazetesinden iki gazeteci oraya daha önce gidip oturmuştu. Başbakan, karısı ve yanlarındaki ekip o gece iyice eğlendiler. Pop caz dinlediler. İspanyolca parçalara tempo tuttular.” (Çölaşan, 2008: 233-234).

Bu başlık altında yapılan çözümlenmeye son olarak Emin Çölaşan'dan alıntıyla son vermek yararlı olabilir: “İşte böyle sevgili okuyucularım... Türkiye 1983 sonundan bu yana Melih Aşık'ın deyimiyle “Turgutlu İmparatorluğu” dönemini yaşıyor. Kösemra Sultan'lar,

hanedanlar, aile meclisleri, şehzadeler, prensler, biraderler... Ve ayrıca davulcular, hayalîciler, tokatçılar, vurguncular...” (2008: 253).

2. Üçüncü Kişi Bakış Açısı Anlatımı: Olayların tamamını bilen bir kişinin, objektif ve her şeyi gören bir konumdan olayları sunmasıdır. Romanlarda kullanılan bu bakış açısının, okuyucuya olayların her şeyi bilen bir göz tarafından anlatılmasının rahatlığını ve güvenilirliğini sağladığı belirtilmektedir. Hatıratlar ya da otobiyografik eserlerin edebi gazetecilik ile bu noktada yani anlatı yapısıyla ayrıştığını söyleyebiliriz. Bununla birlikte edebi gazetecilik bir anlatıcının, anlatı ya da olay içinde karakter olarak yer almasına engel değildir (Erdem, 2016).

Emin Çölaşan olayları kendisi anlatmaktadır. Zaman zaman başkalarının görüş ve anlattıklarına da yer vermektedir. Aslında anlatılanların büyük çoğunluğu başkalarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerdir. Şu alıntı konuya örnek olabilir: *“Turgut, özel sektörü çok severdi. Karısıyla birlikte, gezmeyi de çok severlerdi. Planlama Müsteşarı olunca bu iki konuda da fırsatı ele geçirmişti. Bir yandan Türk özel sektörü ile tanışıyor, öte yandan ha babam de babam geziyordu. Bütün patronları tanımıştı. Onlarla yakın ilişkiler kurmuştu. Patronlara devlet kesesinden iyi teşvikler veriyordu. İmza Turgut’tan, para devletten. Kendisi işlere fazla girmezdi. Sosyal Planlama Dairesi Başkanı Nevzat Yalçıntaş, Koordinasyon Dairesi Başkanı Ekrem Ceyhun, İktisadi Planlama Dairesi Başkanı Merih Celasun ve Teşvik Uygulama Dairesi Başkanı Yılmaz Ergenekon. İş bu kadro ile götürdü.”* (Çölaşan, 2008: 59).

3. Tam Kayıt ya da Tam Diyalog: Tam kayıt ya da tam diyalog olarak geçen kavramda ise, klasik gazetecilikte kullanılan seçilmiş ya da başka nedenlerden dolayı diyalogların sadece bir bölümünün sunulması yerine, tümünün verilmesi ve “durum ayrıntılarının” zengin bir biçimde yansıtılması söz konusudur. Bunun en tipik örneği Truman Capote’nin *Soğukkanlılıkla (In Cold Blood)* adlı eserinde, cinayetten yargılanan kimseler ile hapisanede yapmış olduğu görüşmelerini tamamıyla sunmasıdır (Erdem, 2016).

Öyle görünüyor ki Emin Çölaşan, Turgut Özal’la ilgili ulaştığı tüm bilgileri kitapta yayımlamıştır. Bunun için daha başlangıca gitmiş ve doğum yıllarından başlayarak konuyu anlatmıştır. Eğitim ve iş yaşamı, özel yaşamı, aile yaşamı en ince ayrıntısına kadar anlatılmıştır. Çözümlemenin ilk başlığında anlatılan ve alıntılananlar buna örnek olacaktır. Çölaşan, sadece görüşmeler yapmamış, haberlerden ve açıklamalardan da yararlanmıştı.

4. Durum Ayrıntıları: Durum ayrıntıları tanımı, edebi gazeteciliğin en önemli unsurlarından bir tanesidir. Bu kavram olay/konu/haber içinde yer alan insanların ses tonunun, mimik-jest ve

yüz ifadelerinin, duruşlarının, olayın geçtiği yerlerin tüm detaylarının, eşyaların, giysilerin ayrıntılı olarak betimlenmesini kapsamaktadır. Bu kısım tamamen yazarın kendi dağarcığı, kültürü ve üslubunun zenginliğiyle ilintilidir. Basit bir odanın içinde yer alan eşyalardan tutun da büyük bir gösteride bulunan farklı sosyal kesimlere ait insanların yüz ifadelerine kadar ayrıntılı anlatımlar olabilmektedir. Elbette geleneksel gazetecilikte 5 N 1K yaklaşımıyla temel bilgiler sunulur, edebi gazetecilik anlatısında ise konuya ait tüm kişi/durum ve yerleri bütün ayrıntılarıyla sunarak okuyucunun kafasında zengin bir resim oluşturma kaygısı vardır (Erdem, 2016).

Bu açıdan şu örnek verilebilir: *“Özal biraderler Malatyalı. Babaları Mehmet Sadık Bey, banka memuru. Medrese tahsili yapmış. Bugüne vurursak ortaokul mezunu gibi bir şey oluyor. Güçlü kuvvetli, siyah kıllı bir adam. İçki ile arası pek iyi. İçki içmeyi çok seviyor. Malatya’da o günlerde kendisini ‘Siddik Bey’ diye tanıyorlar. Ayrıca pek çok insan onu ‘Cinli Hoca’ adıyla biliyor. Bu ismin kendisine niçin takıldığını hatırlayan, şu anda yok. Acaba nefesi mi kuvvetliydi? Bazen okuyup üfler miydi? Geçmişin sisleri arasında bazı bilgiler yok olup gitmiş.”* (Çölaşan, 2008: 19).

5. Belgeye Dayalı Konular: Gazeteciliğin temel değerlerinden olan belgeye dayalı yani kanıtlanabilir gerçeklik edebi gazetecilik için de vazgeçilmez unsurlardandır. Klasik edebiyatın en önemli yapısı kurgusallığı, yani yaratılan olay örgüsünün güçlendirilip zenginleştirilmesi için kurguya dayalı bir anlatının olmasıdır. Ancak edebi gazeteciliğin olmazsa olmazlarından biri gerçekliğe dayalı olması ve ele alınan olay/konu/olgu ya da kişiyle ilgili her şeyin kanıtlanabilir belgelere sahip olmasının gerektiğidir (Erdem, 2016).

Açıkçası, kitapta yer alan o kadar bilgiyi Emin Çölaşan kendisi uyduramaz. Görüşmeler yapmıştır. Çocukluğundan başlayarak Cumhurbaşkanlığı dönemine kadar Turgut Özal’ın hikâyesini olumsuz yönleriyle ele almıştır. Deyim yerindeyse Turgut Özal’ı mahvetmiştir. Çalışmada çok sayıda belgeye yer vermiş, gazete ve kitaplardan alıntılar yapmıştır. Buna karşın, Turgut Özal onu mahkemeye verir ve Emin Çölaşan mahkeme sonunda tazminat ödemeye mahkûm olur. Bu, kitaptaki bilgilerin en azından bazılarının yanlış olduğunu ifade edebilir. Ancak, Çölaşan’ın bu noktada bir itirazı bulunmaktadır. Hâkimin deyim yerindeyse “şikeli ve hileli” karar verdiğini belirtmektedir. Buna da gerekçe göstermektedir: *“... Davaya bakacak mahkemenin hâkimi yıllardır Yargıtay üyeliği bekliyordu. Bizim dava kendisine düşünce ‘ilgili kişi ve makamlara’ haber gönderdi: ‘Ya beni ilk seçimde Yargıtay’a seçersiniz ya da bu davayı reddetme durumunda olabilirim. Çünkü kitapta tazminatı gerektirecek bir husus ben bulamadım.’ O hâkim ilk seçimde Yargıtay’a üye seçildi! Sonra onun yerine atanan hâkime de*

Yargıtay'a seçilme sözü verilmişti. Davayı karara bağladı, tazminata mahkûm edildim ve davanın bitmesinden kısa süre sonra o hâkim de Yargıtay üyesi oldu!" (2008: 7). Eğer, Çölaşan haklıysa, kitaptaki bilgilerin doğru olduğu söylenebilir.

6 Derin ve Ayrıntılı Araştırma Yapmak ve Olayların/Konunun Parçası/Öznesi Olmak:

Derin ve ayrıntılı araştırma yapmak ve olayların/konunun parçası/öznesi olmak şeklindeki özellik, belki de edebi gazetecilik kavramının temel yapıtaşını oluşturmaktadır. Aslında derin araştırma yapmak gazeteciliğin de vazgeçilmez bir ögesidir, ancak zamana ya da konunun kamuoyu gündeminde eriyip gitmesi tehlikesi karşısında gazeteciler bir an önce haberi oluşturma ve yayımlama kaygısı içindedirler. Edebi gazeteciler ise zaman kaygısı olmadığı için ele aldıkları konuyla ilgili çok uzun süre araştırma ve çalışma yapabilmektedir. Bununla birlikte taraflı ve tarafsız olma tartışmasının en yoğun olduğu nokta edebi gazetecinin ele aldığı konunun içinde/parçası olması ve bizzat yaşayarak hem gözlemcisi hem de eylemcisi olması söz konusudur. Yazar, ele aldığı konuyla ilgili olarak bizzat olayın içinde yer alır ve uzun bir dönem bu konumda kalarak yaşadıklarını yazabilir (Erdem, 2016).

Emin Çölaşan kuşkusuz derin ve ayrıntılı araştırma yapmıştır. Kitaptan anlaşıldığı kadarıyla uzun süre Turgut Özal'ı izlemiştir. Notlar almıştır. Belgeler saklamıştır. Bizzat yaşamıştır. Gözlemcisi olmuştur. Kitaba uzun zaman, enerji ve çaba harcamıştır. Örneğin, Planlama'da yıllarca uzman ve yönetici olarak emek vermiş olan Ali Nejat Ölçen, bu kuruluştaki yaşadıklarını 1978 yılında Cumhuriyet gazetesinde "Devlet Yokuşu" adıyla tefrika etmiştir. Ölçen, "Altıncı Müsteşar" olarak söz ettiği Özal hakkında da yazmıştır. O döneme ilişkin şu açıklamalarda bulunmuş ve Çölaşan da kitabında buna yer vermiştir: "*Üçgen bıyıklılar, arada sırada lavabonun önünde sıraya giriyorlardı. Kendine sıra gelen ayağından çorabını çıkarıp cebine sokuyor, pabucunun üstüne eğreti bastığı tek ayağının üzerinde dengesini korumaya çalışarak öteki ayağını musluktan akan suyun altına tutuyordu. En baştaki lavabo Müsteşara aitti. Burada hiç kimse aptes almıyordu. Batı tipi helalardan biri, usta getirilip kırdırıldı. Yerine alaturka hela konuldu. Kazma sesleri birkaç gün çalışmalarımızı zorlaştırdı ise de üçgen bıyıklılar o işi çömelerek yapma olanağına kavuştular.*" (2008: 71).

7. Edebi Anlatım: Edebi anlatım ise, incelenen konunun ya da olayın edebi, samimi ve akıcı bir dille yazılarak okuyucuya sunulmasıdır. Bu daha çok edebi bir anlatı biçiminin kullanılarak aslında daha çok roman ya da kurgu anlatı tekniklerinden yararlanılması, dramatisasyon yapılarak olay örgüsünün oluşturulması ve diyaloglara yer verilmesidir. Gazeteciliğin düz yazı biçimi yerine, betimleme, alegori, metafor, metonim, ironi, imge, sembol, alegori kullanımı ve

mizahi ve sarkastik ifadeler ile canlı betimlemeler edebi gazeteciliğin temelidir. Bu sayede okuyucuyu olabildiğince, konunun içine çekmek ve yapıtın daha fazla okunması amaçlanmaktadır. Zaten edebiyatın okuyucuyu cezbeden en güçlü yönü anlatısının son derece zengin ve akıcı olmasından kaynaklanmaktadır (Erdem, 2016).

Emin Çölaşan, kitapta sürekli anlatmıştır. Yorum da yapmıştır. Esprili bir dil de kullanmıştır. Çok sayıda örnek arasında şu örnek bu açıdan verilebilir: “*Benim tahminime göre bunların üçü de gerçek bir dâhi. Kolay iş değil bu yaptıkları ve elde ettikleri büyük başarılar. Birincisi, bu kitabın sonraki bölümlerinde okuyacağınız gibi nice badireyi atlatıp nerelerden nerelere uçup Başbakan olmuş. İkincisi, sıfırdan başladığı ticaret hayatında 1983 yılından bu yana milyarlarla oynamaya başlamış. En küçüklüğü de bu ülkenin Bakanı olmuş. Ekonomi kendisine teslim edilmiş. Gerçi kendisini abisi Bakan yapmış ama olsun varsın. Ne çıkar bundan? Keşke hepimizin Turgut gibi abisi olsa da bizi Bakan yapsa. Bence Yusuf bu yüce mevkilere Turgut’un kardeşi olduğu için değil, bileğinin hakkıyla geldi. Tıpkı yetim Hüsnü gibi. Yani Hüsnü, Turgut’un dayı oğlu olduğu için mi Bakan oldu? Aman canım... Ben de nelerle uğraşıyorum. Tıpkı değerli Cumhurbaşkanımız Kenan Evren’in, kendisi ve Konsey üyeleri hakkında hiç kimsenin duymadığı birtakım dedikodu ve söylentileri televizyona çıkıp bütün millete duyurduğu gibi, ben de hiç kimsenin aklına gelmeyen şeyleri buradan size duyurmaya kalkışıyorum.*” (Çölaşan, 2008: 57).

Sonuç

Bu çalışmada, Gazeteci Yazar Emin Çölaşan’ın yazdığı *Turgut Nereden Koşuyor* isimli kitap, edebi gazetecilik açısından çözümlenmiştir. İnceleme sonunda *Turgut Nereden Koşuyor*’un edebi gazeteciliğin özelliklerini taşıdığı saptanmıştır. “Sahne Sahne Tasarım/Oluşum” açısından, kitap, önce 9 bölüme sonra da bölümlerin altında sahnelere ayrılmıştır ve edebi gazeteciliğin bu özelliğini yerine getirdiği görülmüştür. Emin Çölaşan, tarihsel bir sıra izlemiş, Özal kardeşler ve Semra Özal’ı doğumlarından almış, kitabın yayımlandığı döneme kadarki yaşamlarına kadar anlatmıştır. Yaşadıkları ve yaşattıklarıyla Turgut ve Semra Özal başta olmak üzere Özal ailesini işlemiştir. Bir başka deyişle, Özal ailesi, doğumlarından alınarak eğitim, özel yaşam, iş yaşamı, devlet yaşamı, özel ve resmi ilişkiler, karakter özellikleri vs. ve bunların kesişmeleri açısından incelenmiş ve sunulmuştur. Sonuç olumsuzdur. Elbette, edebi gazetecilik olumsuz durumlara da göz atmaktadır. Sorunları bulup ortaya çıkarmak edebi gazetecilerin görevleri arasındadır.

Edebî gazeteciliğin “Üçüncü Kişi Bakış Açısı Anlatımı” özelliği açısından bakıldığında, Çölaşan, olayların tamamını bilen bir kişi olarak her şeyi gören bir konumda olayları sunmuştur.

Elbette bunun için geniş çaplı araştırma yapmıştır. Emin Çölaşan olayları kendisi anlatmıştır. Zaman zaman başkalarının görüş ve anlattıklarına da yer vermiştir. Aslında anlatılanların büyük çoğunluğu başkalarıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilerdir. “Tam Kayıt ya da Tam Diyalog” kavramı açısından bakıldığında ise, Emin Çölaşan’ın, Turgut Özal’la ilgili ulaştığı tüm bilgileri kitapta yayımladığı anlaşılmaktadır. “Durum Ayrıntıları” edebi gazeteciliğin en önemli unsurlarından bir tanesidir ve tamamen yazarın kendi dağarcığı, kültürü ve üslubunun zenginliğiyle ilintilidir. Yazar, *Turgut Nereden Koşuyor*’da sürekli anlatmaktadır ve bu anlatış okuyucuyu sıkılmamaktadır. Çölaşan, zaman zaman insanları tanıtmakta, esprili bir dil kullanmaktadır. “Belgeye Dayalı Konular” için Çölaşan’ın belge ve arşiv bilgileri kullandığını söylemek mümkündür. En çok da görüşmelerden aldığı bilgilere yer verdiğini belirtmek doğru olacaktır. “Emin Çölaşan derin ve ayrıntılı araştırma yapmış ve anlaşıldığı kadarıyla uzun süre Turgut Özal’ı izlemiştir. “Edebi Anlatım” açısından şunlar ifade edilebilir: Çölaşan incelediği konuyu edebi, samimi ve akıcı bir dille yazarak okuyucuya sunmuştur. Roman ya da kurgu anlatı tekniklerinden yararlandığını söylemek mümkündür. Böylece Emin Çölaşan, edebi gazetecilik örneği verirken, bir dönemi anlatarak tarihe de not düşmüştür.

Bu çalışma dolayısıyla, bir öneri getirilebilir. Genç iletişim araştırmacılarının edebi gazetecilik bağlamında yeni araştırmalar yapmaları, alanın tanıtımı için son derece önemlidir. Bu tutum, bazı İletişim Fakültelerinde olduğu gibi diğerlerinde de edebi gazetecilik derslerinin şimdiden başlanarak açılması için de yardımcı olacaktır.

Kaynakça

- Applegate, Edd (2011). *Literary Journalism A Biographical Dictionary of Writers and Editors*, http://books.google.com.tr/books?id=dWQpXRudQPwC&printsec=frontcover&dq=literary+journalism&source=bl&ots=2Fk76zJEJl&sig=xE2x0owzUoGtNpCcLJemsLwG2O8&hl=tr&ei=LPK3TbaFDYresgaR78HqAw&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=10&ved=0CFUQ6AEwCQ#v=onepage&q&f=false (Erişim Tarihi: 27. 04. 2011).
- Atabek, Ümit (2007). “İçerik Çözümlemesi İletişim Çalışmalarında Olağan Yöntem”, *İçinde Medya Metinlerini Çözümlemek İçerik, Göstergibilim ve Söylem Çözümleme Yöntemleri*, Ed. Gülseren Atabekve Ümit Atabek, Siyasal Kitabevi: 1-18.
- Atton, Chris (2002). “News Cultures and New Social Movements: radical Journalism and the Mainstream Media”, *Journalism Studies*, 3(4): 491-505.
- Barone, E. Thomas (1980). “Effectively Critiquing the Experienced Curriculum: Clues from the ‘New Journalism’”, *Curriculum Inquiry*, Vol. 10, No. 1 (Spring): 29-53.
- Campbell, W. Joseph (2003). *Yellow Journalism*, Preager Publisher.
- Capote, Truman (2009). *Soğukkanlılıkla*, Çev. Ayşe Ece, Sel Yayınları.
- Çapın, Halit (1975). “Sanat Dergisinin Soruşturması: Röportaj Yazarları, Röportajın Bir Edebiyat Dalı Olduğunda Birleşiyorlar”, *Milliyet Sanat Dergisi*, Ağustos, Sayı: 147: 4.
- Çelik Şavk, Ülkü (2011). *Sorularla Evliya çelebi İnsanlık tarihine Yön Veren 20 Kişiden Biri*, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Çölaşan, Emin (2008). *Turgut Nereden Koşuyor /Turgut'un Serüveni*, Bilgi Yayınları.
- Erdem, Murat (2016). “Edebi Gazetecilik Kavramı: ABD Örneğindeki Gelişimi, Yapısı ve İçeriği”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Nisan 20(1): 129-144.
- Hartsock, C. John ve Suny Courtland (2009). “Literary Reportage: The ‘Other’ Literary Journalism”, *Genre XLII*-Spring/Summer: 113-134.
- Hersey, John (1965). *Hiroşima*, Çev. R. Tomris, de yayınevi.
- Hitchcock, N. Curtice (1921). “The Brass Check: A Study of American Journalism: By Upton Sinclair”, *Journal of Political Economy*, Vol. 29, No. 4 (Apr.): 336-348.
- Kaplan, M. Ufuk (2011). *Kurgu Yazarı Olarak Gazeteci Veya Gazeteci Olarak Kurgu Yazarı: Değişen Amerika'da Gerçek-Kurgu İlişkisi (1865-1920)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Anabilim Dalı., İzmir.
- Kemal, Yaşar (1957). *Peri Bacaları*, Varlık Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1975). “Sanat Dergisinin Soruşturması: Röportaj Yazarları, Röportajın Bir Edebiyat Dalı Olduğunda Birleşiyorlar”, *Milliyet Sanat Dergisi*, Ağustos, Sayı: 147: 8-10.
- Kemal, Yaşar (1997). *Bu Diyar Baştanbaşa 2 Yanan Ormanlarda Elli Gün*, Adam Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2002). *Bu Diyar Baştanbaşa 3 Peri Bacaları*, Adam Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2007). *Bir Bulut Kaynıyor Bu Diyar Baştanbaşa 4*, Yapı Kredi Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2009). *Nuhun Gemisi Bu Diyar Baştanbaşa 1*, Yapı Kredi Yayınları.
- Maden, Sedat (2008). “Türk Edebiyatında Seyahatnameler ve Gezi Yazıları”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Sayı 37, Erzurum: 147-158.
- Kemal, Yaşar (2011). *Yaşar Kemal Röportaj Yazarlığında 60 Yıl*, Yapı Kredi Yayınları.
- Kutlu, Şemsettin (1972). “Yazar ve Eser Hakkında”, içinde *Diyorlar ki*, Hazırlayan: Şemsettin Kutlu, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları, İstanbul.
- Nadi, Nadir (1967). *İki Sovyet Rusya 1935-1965*, Ararat Yayınevi.
- Nicholson, W. G. (1976). “Teaching the New Journalism”, *The English Journal*, Vol. 65, No. 3 (Mar.): 55-57.
- Orwell, George (2016). *Paris ve Londra'da Beş Parasız*, Çev. Berrak Göçer, Can Yayınları.

- Orwell, George (2016a). *Wigan İskelesi Yolu*, Çev. Levent Konca, Can Yayınları.
- Otyam, Fikret (1975). "Sanat Dergisinin Soruşturması: Röportaj Yazarları, Röportajın Bir Edebiyat Dalı Olduğunda Birleşiyorlar", *Milliyet Sanat Dergisi*, Ağustos, Sayı: 147: 10-11.
- Otyam, Fikret (1982). *Ha Bu Diyar Doğudan Gezi Notları Harran/Hoyrat/Mayın ve Irip*, Adam Yayınları.
- Özer, Ömer (2010). *Liberal Basın*, Literatürk Yayınları.
- Özer, Ömer (2011). "Travel Notes from the East: An Analysis of the Published Reportages (Röportaj) of Fikret Otyam, a Reportage Connoisseur" Literary Journalism in a Global Context, ACLA Conference 2011 Hosted by SFU World Literature Vancouver, Canada, March 31-April 3, 2011.
- Özer, Ömer (2012). "Edebi Gazetecilik (Röportaj): Bir Röportaj Üstadı Fikret Otyam'ın Yayınlanmış Röportajlarının Çözümlemesi", *İçinde Alternatif Medya Alternatif Gazetecilik Türkiye'de Alternatif Gazetecilik Üzerine Değerlendirmeler*, Ed. Ömer Özer, Literatürk Yayınları: 167-212.
- Özer, Ömer (2013). *Haber Roman George Orwell ve Yaşar Kemal'den Örneklerle Edebi Gazetecilik / Röportaj*, Literatürk Yayınları.
- Roggenkamp, Karen (2005). *Narrating The News: New Journalism and Literary Genre in Late Nineteenth-Century American Newspapers and Fiction*, The Kent State University Press.
- Refik, Cemal (1943). Mahkeme Röportajları Seri 1, Sebat Basımevi.
- Sandman, M. Peter vd. (1972). *Media An Introductory Analysis of American Mass Communication*, Prentice-HallInc., Englewood Cliffs.
- Schudson, Michael (1978). *Discoveringthe News A Social History of American Newspapers*, Basic Books.
- Schudson, Michael (2003). *The Sociology of News*, W.W. Norton and Company.
- Sinclair, Upton (1975). *Şikago Mezbahaları*, Çev. Güher Kurttekin, May Yayınları.
- Tanrısal, Meldan (1988). New Journalism And The Nonfiction Novel: Creating Art Through Facts, Doctorate Of Philosophy in American Studies, Hacettepe University, Ankara. *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 7/ Sayı 1-2/ Kasım 1990: 179-186.
- Ünaydın, Rüşen Eşref (1972). *Diyorlar ki*, Hazırlayan: Şemsettin Kutlu, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları.